

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi havilap

2020. július – XIX. évfolyam 7. szám

Ára: 560 Ft

*Nincs lágyabb, mint a víz,
mégis a köveket kivájja:
nincs külön nála.*

Lao-ce: Az út és erény könyve,
részlet

Anyám mondta **2**
születését

*Németh István Péter
kisprózája*

Amarcord **3**

Czigány György versei

Lakótelepi **4**
Hófehér

*Kaszás István
novellája*

Szintévesztés **6**

Csontos Márta versei

Két papírforint **7**

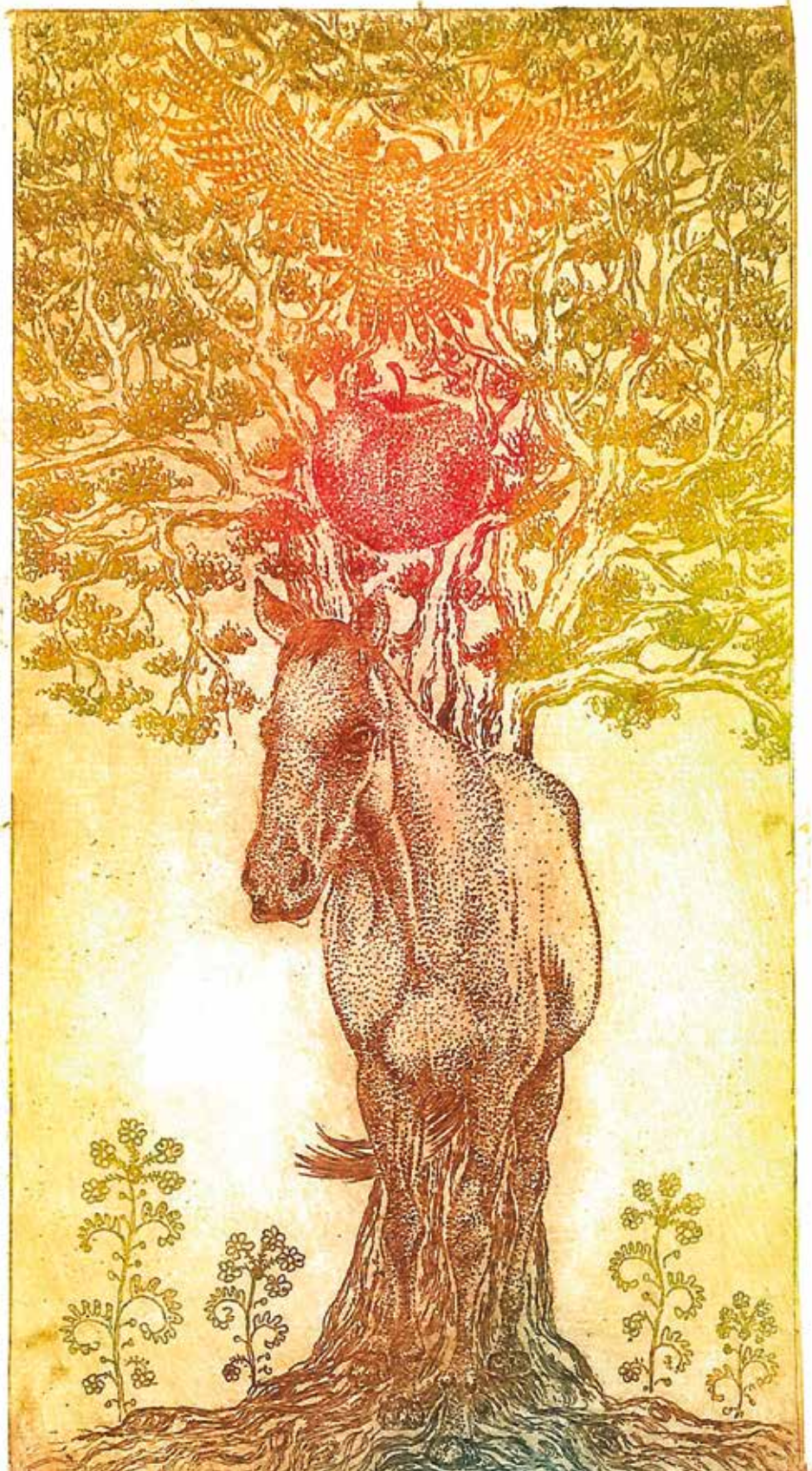
Heiter Tamás novellája

A magyarság **13**
templomának
építője

*Tusnády Lászlóval
Farkas Judit beszélget*

A lélek nyomában **26**

*Varga Domokos György
készülő kettőskönyvéből*

ÉLETFA

S. Horváth Illdikó rézkarca

NÉMETH ISTVÁN PÉTER

Anyám mondta el születését

Nagy nyár volt, nagyon, fiam, 1932-ben, amikor megszülettem július 25-én. Badacsonyan a menetelő fekete inges balilla-fiúcskák rúgták a port. Az aszfaltozatlan utcákon szürkék lettek az árokperti füvek, de még fent az akáclombok is. Rózsafej nélküli kannákból locsolták a nyolcasokat, a végtelen ezer meg ezer jelét a járdákra az asszonyok, akik fejkendőjüktől a kánikulában sem váltak meg. Árnyékban 37 Celsiusot mértek, s 29 fokos volt a Balaton vize. Mindenki egy lezúduló eső kegyelmére várt, aminek felhője Tapolca fölé érkezik, mint márciusban a pompázatos fényben úszó éjféle Zeppelin. A retentő szárazságban leégett a lesencei erdő. Az istvándi lisztes kankalin és a csobánci ikravirág megmenekült, de a lápi tüzekben kihalt a húsevő harmatfű.

A Tejüzem reklámhirdetése biztatta a polgárokat: – Könnyen kibírja a nyári forróságot, ha uzsonnájára jégbehűtött yoghurtot, teavaját vagy aludttejjet eszik. A kórterem szürke kövezetének hűvöséért is hálás volt anyám, a te nagyanyád, megszoztatott, elringatott, míg egészen álomba nem csitul-tam a karján. Tudta, hamarosan – a Duchon-házban – újra együtt lesz a család. Hazafelé a vincellérház mellett vitt el, amelynek a homlokán napóra-pálca keskeny árnya mutatta az időt. A kronométeres épületben szegény napszámosok laktak, Horváth Ilus és Zoltán lett onnan játszótársam. Az utca másik oldaláról a Lessner-szőlőig ért a házunk kertje, benne baromfiaknak való tök és csicsóka termett.

„Az istvándi lisztes kankalin és a csobánci ikravirág megmenekült, de a lápi tüzekben kihalt a húsevő harmatfű.”

A Szent György-hegy felé nézett a szoba ablaka, ahová a boltíves kapun s a följárón át mőzeskosárban érkeztem. Pityu bátyám betöltötte első évét, hangos sírással nem követelődzött, visszahúzódó gyerek maradt. Nem szerette, ha nyilvánosan meg kellett mutatkoznia, hiába volt feltűnően sötét haja s szép fiúarca. Apu miatt ragadhatott rá barátaitól a Kormos becenév. Két szobát, mosdót, éléskamrát és egy hosszú folyosót kapott apám szolgálati lakásként az emeleten. Az udvarról nyílt még egy helyiség, ahol nagy teknőkben Szunyogh Lajosék, a kéményseprő segédek és inasok tisztálkodtak meg munka után. Amikor hazatért, Sándor papa szintén itt mosta le először a korom nagyját, mielőtt fent megfürdött volna. Máli néni, Duchon úr özvegye a szegény rokonait mellettünk helyezte el. Árva lányok voltak: Ibolya és Irma. Irma volt a nagyobb, ő varrt ügyesebben. Nelli néni vasalt és ebédet főzött, kosztosokat tartott, a Szent István utcából költözött ide.

Az udvarból Kuti Bözsi meg Kuti Jani nődögéltek velünk együtt, édesapjuk a házból a vasútra járt dolgozni, mozdonyt vezetett. A lichterhofban Mách Adolf kapta a szobát. Sánta órás volt, és a feleségét, az igen kövér színésznőt Nagyságának kellett szólítani. Menekültek valahonnan, s abban is bíztak tán, hogy egy őrnagy bérelt felettük lakást. Máli néni, Hostock Amália, a ház tulajdonosa, igen jószívűen koldusokat is fogadott be. Reggelente megitta Áldás márkájú kávéját, a koldusok pedig belekezdtek hangos imáikba. Addig recitáltak, amíg valaki ki nem jött a házból. Liza néni pöszén hálálkodott a fillérekkért vagy a friss lángosért. Az öreg Bolond Terának a családnevét egyikünk sem tudta. Kálmán bácsi látta el az udvar végében az állatokat. Levezette a borjú ellését, takarította az istállót. Dádán Kálmán bácsinak hívtuk, mi, gyerekek, de nem tudtuk, miért. Valaki egyszer rátalált a név muzsikájára: Dá – dán – Kál – mán. Pontosan írjad, fiam! Az órásé mellett volt Halák Béla úri szabó műhelye. Ő varrta nagyapád öltönyeit. Cégtábláját elérte a lugas zöldje.

Anyám megterített hófehér abroszokkal, pecsenyét sütött, és gyertyák égtek a tálak mellett. Apám valahányszor Kallós

Az utolsó kép édesanyámról – a szerző felvétele

Jancsi primást hívta, hogy a lépcsőkön és a folyosókon közelítve csak azt húzzák, hogy: Rózsi, Rózsi mi bajod? Mért nem akarsz szólni?, mivel nagyanyád, született Bíró Rozália tényleg gyakorta duzzogva neheztelt mulatós férjűrára. Meg kell adni, Kallós Jancsi hegedűjátéka virtuóz volt, eljutott hangszerével a tengeren túlra is. A környéken Trnovszky Erzsébet zongoráján több polgárista diáklány Chopin és Mozart futamait tanulta meg. Mustszagú kisvárosi délutánok közeledtek. Annak, aki saszlát, ezeréves Magyarországot, később ezerjót, arany mézesest, piros szlankát, klevnert, muskendlit szüretelt, megérte eladnia. Darazsak lepték el a járdát, azon hempegek összeragadt szárnyaikkal.

A kifüggesztett nyári menetrend szerint a vonat Budapestre tizenhét óra előtt kettő perccel, vasár- és ünnepnapokon 18

óra 40 perckor indult. Éppúgy kísértáltak az itteni polgárok a pesti gyorshoz, akár a szabadkaiak. A lesencei hegyekről lassan gurult le az alkonyi nap, elnyújtotta még egyszer a vasútállomásra igyekvő költő árnyát a szürkés-kék bazaltból metszett macskaköveken. Érkezésekor még bizakodott, de a fasorok között már nyugtalanul vágott át a ligeten. A Malomtóig jutott, ám előfizetőt a kötetére szálat se szerzett, igaz, közben méretre igazította lötyögő zakóját a Fazekas utcai szabó.

Születésem után tíz nappal ért véget a forróság. Augusztus 3-án, szerdán, kora reggel ért ide az európainak titulált vihar. A felhőszakadást követően akkora víz hömpölygött, mintha csak Földanyánknak hirtelen akkor folyt volna el minden magzatvíze.

Czigány György

Amarcord

Földrajzóra

Tűnődöm gyerekkoromon s hahó:
eszembe jut Kogutovitz Manó!
Ki nem ismeri, nagyot az se vét,
én atlaszomban találtam nevét.
Elnyelte az idő, a rohanó –
se bajusz, se Kogutovitz Manó.

Lakkcipő

Breuer néninél pár fillér az ára,
emlékeztek-e még a Schmoll-pasztára?
A lakkon nincs is kopás, régi seb,
bekent cipőm tükörnél fényesebb.
A hotvolé megtapsol majd, ne félj,
ragyogóbb cipődtől az ünnepély!

Csontos Márta

Határsértő

Nem ismerem fel a földet,
nem én véstem a sziklába
a határvonalat jelölő fénycsöveket.
Úgy érzem, nincs már semmim,
az azúrba oldott zöld lassan
feketébe mártja az utat, az átfestett
ég szövetéből leáztak az ikonok,
valaki egy feltörhetetlen koporsóba zárta
az ígret földjét kirajzoló térképeket.

Apám evezős

Fahíd roppant árnyékát szelve át,
csönd visszhangzott, hallgatta a Dunát.
Ósi gépben a filmjét elfeledte
tovább tekerni, magát ezért lelte
linzi oltárkép szentjei között
fürdőruhában (mártír, üldözött?)
mögötte part sejlik, Dunakeszi
s a darás tésztát zacskóból eszi.

Légiriadó

Tankönyv s füzet ruhája volt: lila
papír gyűlt szobánk ablakaira.
A bombatölcsér alján csillogott
a víz, szerettem báméskodni ott:
vitorla-láng, ejtőernyő-darab,
nyitott könyv napozik tört tál alatt,
ázott festményen lány, levetkezett,
ki nézni merné máris vétkezett.
Bár volna tó itt, fénnel telt ladik!
S lány, aki a szívemben lakik.

Sosem volt helyem keresem, még
ha belepusztulok is a bizonytalanság
sötétjébe. Várom Uram, hogy
eljöjjön a Te országod, várom, hogy
leoldjad rólam a láncot,
amit kérésemre kötöttél rám.
Levágott lábbal és kivájt szemmel
követem lángoló árnyad.
Kérlek, legyen meg az én akaratom,
vedd vissza tőlem ajándékom: a halált.

KASZÁS ISTVÁN

Lakótelepi Hófehér

A panelrengetegen túl, a gyertyafényként imbolygó távolban az akusztikus gitár hallhatóan legyőzte a hosszú némaságba befáradt csendet. Éjfél lehetett, de még mindig álmatlanul forgolódt. Tizenegyedtől éjfélig rá emlékezett, amúgy pedig általában egész nap. Felidézte, hogy első találkozásukkor milyen bagatell apróságról kezdtek el beszélgetni. Így többek között, és utána is elsősorban, majd kizárólagosan, csak az életről. Éppen egy kiló kenyérért ugrott le akkor a boltba, de azután meglátta a túloldalon a lányt. Igen, éppen őt! Nagyon illetlennek tartotta egyébként, ha valaki az utcán próbál ismerkedni, ha nő után fütyül, szisszent, vagy beszél valami humorosnak vélt baromságot. De ha odamégy, szemtől szembe vagy vele, és nem azt kérdezed meg tőle, hogy hány óra van, hanem csak annyit mondasz neki, miután szépen köszöntél: Bocsanat, most nagyon sietek, de valami arra készítetted, hogy idejőjjenek. Az már egészen más – adott magának utólag is felmentést a fiú. Majd udvariasan megnyugtatód a lányt, hogy ne ijedjen meg, a gyógyszerészed szerint ugyan is kockázataid és mellékhatásaid elhanyagolhatóak. A megnyugtatód olyannyira jól sikerült – idézi fel magában az ágyon nyújtózva –, hogy órákat beszélgettetek a tízemeletesek előtt az emberáradat körbemosta járdaszigeten, amit ők lakatlan szigetnek éreztek pálmafákkal és cirógató napfényvel. Csak mi ketten, ő és én. És ekkor elfogadtad az ismeretlen tünemény javaslatát, hogy ezt talán egy tea vagy kávé mellett folytassuk. Nem lesz ennek jó vége – morfondíroztál magadban –, ha kezdettől fogva a lány dirigál. Milyen régen volt, mintha csak most lett volna! Együtt látták meg a hajnalcsillagot. Azután – miután is? – révedezett vissza némi kábultsággal a fiú, hogy a tavaszi szelek, melyek hoztak hideget is, meleget is, elfújták őket egymástól. Távolsgából rakott akadályokat kellett legyőzniük, ezt tudták mindketten. E vészterhes időben a fiú idősebb barátjának a társaságára vágyott, akit legtöbbször bejelentkezés nélkül keresett fel. Komolyabb kérdést soha nem tett fel neki, legfeljebb csak annyit: – Mit iszol Öreg? Beszél az kérdés nélkül is, kivéve a csütörtököt. Csütörtökön halt meg ugyanis a felesége. Egyszer szegte csak meg a maga által felállított szabályt, mikor ágyban dohányzás közben elaludt az ötödik emeleti lakásában. Az égő szobából is csak egyszer ordította, hogy – Tűz van! – de olyan hangerővel, hogy állítólag még az Alsóvárosban is tűzriadót rendeltek el, a szeizmográfok pedig orkán közeledését jelezték. Az Öreg abban az életszakaszban volt, amikor az ember fia már nem fut sem a siker, sem a nők után, legfeljebb csak a lejtős utcákon. Azok közül is csak azon, melynek a végében egy kis borozó vagy söröző inti magához bizalmasan a megfáradt vándort. Egy ilyen városszéli, rétre nyíló utca végében hallgattak és beszélgettek. Ha pohár nélkül kérték ki a rezesen

csillogó pultnál az üveges sört vagy a hét decis bort, akkor kevesebbet kellett fizetniük. Ők ketten mindig kevesebbet fizettek. A lementében hunyorgó és kissé kapatosan pislogó napra, a tűzgyújtási tilalom ellenére, már csak dachból is, még némi szőlővenyigét dobtak lazán, csuklóból. Így kölcsönvehettek még kétcigarettányi időt a nagyvonalú éjszakától, miközben értelmesen hallgattak tovább. Az idősebb enyhén félrehajtotta a fejét, mint aki régen elhajított, ósdi kacatnak nyilvánított emlékek gurulását hallgatja. Azután visszatért ebbe a panelrengeteg szorította és rét ölelte világba. – Az a lány, ugye? – kérdezett egy életbölcsessel megajándékozott férfihez méltóan. Moccantak egyet. A borosüveget, mielőtt egyik a másikának továbbadta volna, génekbe égetett ősi mozdulattal meglöttyintették. Csurrant egy kevés belőle a földre is, de azt mindig a szomjan haltak lelki üdvéért tett felajánlásnak tekintették. Néha az idősebb férfi szív fölötti belső zsebéből előkerült a kis laposüvegben dédelgetett szilvapálinka. Az üveg lecsavarható teteje volt egyúttal a pohár is. Időnként magukhoz vettek belőle, pusztán az emberiség létét fenyegető vírusok kiirtását óhajtó nemes célzattal, esetleg még egy kupicával, hogy a jelen világ szennyesét is fertőtlenítsék. Egyszer csak a pálinka fogyasztása közben – Úristen, micsoda csapás – egy csepp a földre hullott. – Tudod – szólalt meg mögöttük az országútvén pultos, aki mélabús komolyságot erőltetett mindig az arcára –, egyszer az én vigaszt adó pálinkámból is egy kevés lecsöppent ide. Erre járt

*A táltosnak hívott kortalan férfit
mindannyian ismerték, ki merészelt
volna kételkedni az ő szavában...*

éppen az égér, no nem az, aki a hálócsapdába esett oroszlán kötelét elrágta, de egy alomból való volt véle, az bizonyos, mert amint megérezte a finom pálinka illatát, rögtön fel is nyalta. Azután két lábra állt pont itt a pult előtt, mellső lábcskáit a derekán nyugtatta, fejét körülhordozta, és hangoztatott: – Hol vagy, macska...? Megmondom az őszintét, én ugyan nem láttam, mert éppen bort fejtettem, de így mesélte egyik törzsvendégem, a táltos öreg. Tudjátok az, aki hat ujjal született egy olyan éjszakán – és itt a kocsmáros keresztet vetett –, melyet nappali világossággal árasztott el a lidércfény. A táltosnak hívott kortalan férfit mindannyian ismerték, ki merészelt volna kételkedni az ő szavában, akinek a nagyapja még ott térdepelt imára kulcsolt kézzel a vasúti töltés oldalán, könnyes szemekkel várva a Kossuth apánk hamvait hazaszállító gőzösre. A táltost megidézve, mindhár-

man egyszerre áhítattal és reményekkel megajándékozva emlékeztek a Csalhatatlannak azon jövendölésére is, miszerint „Elindultak már a honi seregek a Galaktika középpontjából, segítségünkre.” A sokat látott férfiak arcvonásai ellágyultak most, hogy az igazságosztó jövő felől már megérdemelt biztonságban érezhették magukat, de megszelídült ábrázatukat azonnal cigarettafüstbe burkolózva elrejtették. Nem való érrefelé érzélgősnek, gyengének mutatkozni, ott ahol már százhusz forintért is öltek embert. Haj, nagypénz volt az valamikor! Harminc, negyven fröccsöt is meg lehetett abból inni. Jól megfontolta az Öreg. Záróra előtt félcigarettányi idővel adta a tanácsot az ifjúnak. – Ha szereted, vedd el!

A két ifjú ugyan távol volt egymástól, de a blúz is és az ing is hófehér maradt. A fecskék már költözni, ők pedig találkozni készülődtek. A lány veleszületett természetét meghazudtoló módon most sokat adott a külsejére. Mindent megtett, hogy vonzó legyen. Igen, neki akart nagyon szép lenni. Így is az, de hát a külvilág. – Most az egyszer tekintettel leszek rájuk is. Tehát, haj-, bőr-, és körömápolás. Rúzs, fülbevaló, nyaklánc, természetesen fitness torna, ja és az alsóruházat. Alsónemű – kell az egyáltalán? – incselkedett magával. Nem hagyható ki a lehetőségek közül, magyarázta nem is magának,

Létra – S. Horváth Ildikó rézkarca

hanem inkább valami képzelt közönségnek, akik lehetnek a lányukért aggódó szülők vagy titokban irigykedő barát nők. Mintha legalábbis valakinek számadással tartozna, kinek, hol és milyen körülmények között mondjon nemet vagy igent. Ha lehet, akkor inkább az igen. Persze a nem is lehet majdnem olyan, mint az igen, ha mosoly kíséretében, kellő nyitottsággal mondják, hogy a visszautasítottban ne csak pislákoljon, hanem lobogó lánggal éghessen tovább a remény. Zabolázatlan gondolatai közben, mint oly sokszor, most is eszébe jutott a rétesillatú nagyanyja. Nagy inkább volt pótolhatatlan barát nő, aki békebeli tapintattal oktatta unokáját, „mit illik, és mit nem illik cselekednie a serdültebb leányifjúságnak”. A lány gondosan megtervezte a találkozás előtti napokat. A készülődés idejére sem függeszti fel az olvasást, megnézi, mit játszanak a színházban, hátha a fiú szívesen menne vele oda is. Leveszi a polcra az Operák könyvét, a Színháztörténeti kisokost. Othelló. Lapozgatja, olvasgatja a történetet. Inkább a bor, mint a darab, hiszen itt a férfi megfojtja a nőt. Nem, ez nem jó, *A vágy villamosa*, igen, ez már jobban hangzik. Vágy is, villamos is. Bár a villamos olyan zajos, olyan nagyvárosias. – És milyen is legyen a tekintete, majd ha találkoznak? Ez igencsak mosolyra készítő gondolat és játék. Védelmet kérő nő reménykedő pillantása, vagy nagyvilági delnőnek az igéző szemsugara netán? Ez utóbbihoz jól illene akár egy hosszú cigarettaszipka is – nevetett magán, ahogyan ezt elképzelte. Egyébként is nyilvános helyeken ezeket a győzelemre vivő fegyvereket, mint például cigarettaszipkában vagy anélkül, már nem engedélyezik, no meg amúgy sem neki való. Bár azon a Gershwinlemez-borítón elég csábosnak tűnt a széles ágyon elnyúló nő a hosszú szipkában füstölgő cigarettával, háttérben a zongora tetején pezsgős üveg két karcsú pohárral. Hm. Gondolatban, de csak gondolatban tényleg jól estek neki ezek a kockázat nélküli, képzeletbeli szerepek és békebeli időket szeánszra hívó díszletek. Esetleg egy széles karimájú kalap? – és máris a tükör elé libbent. Nem, nem. Abban láthatatlan maradna a fonott kalácsra emlékeztető hajfonata. Na és ha egy szót sem szólna, és csak pillantásával búvólna el és egy kis párfümfelhővel szédítené meg? És magától értetődően meg kell még találni a megfelelő színkombinációt, haj, szemhéj, ajak, ruha. Istenem, de sokat kell még dolgoznom ezen! Egyáltalán megérdemli ez a fiú? Értelmes, az biztos, és van benne valami megnyugtatóan kiszámíthatatlan is. Farmer és ballonkabát is megteszi a kávézóban? – próbálta elképzelni magát a kicsi asztalok között. Igen, igen, de ha színházba mennénk a kávézás után? Gyorsan döntött – mégis csak inkább a félmagas sarkút kell felvennem a félcipő helyett. Ott a kézitáska, mely viharos időkben horgonyként is szolgál, megfelelően nehéz, de azért nincsenek benne súlyzók. Csak egy kis rúzs, manikűrkészlet kis, és nagyobb ollóval, toll és ceruza jegyzetfüzettel, parányi varrókészlet, aztán családi fényképalbum minden eshetőségre, egy olvasni való könyvecske, ami sorban állás és utazás idején rendkívül hasznos. Jaj, és benne maradt az a szandál is, melynek elszakadt a pántja, és éppen cipészhez vitte volna. Azután a nekérdezdmiilyen pirulákat tartalmazó kicsi tégely, egy kevés arckrém napos időkre, napszemüveg és olvasó szemüveg is és a kézfertőtlenítő. Továbbá zsebkenő, mindenféle egyéb női titok. Legalul lapul szalaggal átkötve a tőle kapott levélköteg, amit minden nap újra és újra elolvasott. Ehhez persze mindent ki kellett pakolnia a táskából.

A kézitáska ki- és bepakolása közben majdnem mindig odaégett valami a konyhában. Áldja, vigye, mit számít ez most. A táskában guruló almát és csokit már említeni sem lenne szabad. Ehhez képest a fiú szinte fegyvertelenül várta a kávézóban, ahová egyszer csak beröppen a lány az ajtón. A szárnyaló boldogságtól akár a kitárt ablakon át is érkezhettek volna, hiszen köztudott, hogy az angyaloknak szárnyuk is van, de ő annál jobb nevelést kapott, mintsem az ajtó helyett az ablakon át érkezzen. A fiú felállt, és elé sietett. Mosolyaik ebben a pillanatban egymásba gabalyodnak. Valami delejes átváltozás tanúi vagyunk. Nincs már fiú és lány. A nő megáll a férfi előtt. Tőle kicsit szokatlan mozdulatokkal hármat pördül előtte. Másnak ezt nem tenné, de segíteni szeretne a lelkekben gazdag, de bókokban szegény reménybelinek. Vegyél már észre, dicsérek meg, hogy milyen szép vagyok, és jó is vagyok hozzád! Csak elég lesz neki ennyi idő, hogy mindent, de mindent észrevegyen rajtam. Szórja az illatfelhőt, haja a férfi arcába csap, lakkozott köröm, rúzs, arcpír, divatos ruha, mindez valóságos színorgia. Csak erre az ünnepi alkalomra

szól, mert nélkűlük a nő még inkább természetesebb és szebb. Vajon észreveszi-e rajtam azt a színes nyakláncot, amit tőle kaptam? Tetszik-e neki elsőre a szerényen mintás harisnyám, és felismeri-e a fülbevalót, amit első találkozásunkkor viseltem? A lány türelmesen áll a férfi előtt, várakozóan és bátorítóan olyan „na, ne mulyáskodjál, szólj már valamit” arcki-fejezéssel. A megbabonázott férfi tágra nyílt szemmel mered maga elé. Nincs illat, nem látja a hajfonatokat, sem a szépen ápolt és festett körmöket. A férfi most csóvakságban szenved. Nem veszi észre a színharmóniát az ajakrúzs, a festett szemhéj és a ruházat szentháromságában. Sem a harisnya sem a cipő nem ragadtatja el. Vak a szeme a nyakláncra és a fülbevalóra is. Persze Homérosz is vak volt, és mindketten írtunk költeményeket. Erre a gondolatra némiképpen lehiggad. De az ő versei, melyeket a nőnek írt, nem a nyilvánosságnak

...akár a kitárt ablakon át is érkezhettek volna, hiszen köztudott, hogy az angyaloknak szárnyuk is van...

Csontos Márta versei

Szintévesztés

Talán az égből oldódtak a folyókba kék árnyalatok, s egy éteri szerkezet pumpálta szemedbe a ködfalak mögött rejtőző titkos termekből az azúr-arcú golgotavirágok érintését.

Meleg hullámokon elnyúlva már úgy érzem, a béke törhetetlen üvegkoporsója magába zár, mikor a Végtelen Nyugalom követeként belép a sötét, s ott áll a Nagy Vadász túlméretezett fekete kabátjában, s tudatja velem a mennybéli vizsgálat eredményét; *megmértem és könnyűnek találtattam.*

Tükör-távlat

A semmibe oldott árnyak masszív rétege mögött végre sikerül utat nyitnod, boldogan araszolsz a csend kazamatájában, hallod, hogy lélegzik melletted félelmed kezét szelíden kezdedbe ejtve, pedig tudja, mikor arcodat eléri az első fénysugár az örökségül rád hagyott búvóhely ablakából, megleled önnön szabadságodat, s tisztán érzed majd, miként keveredik ereidben a vér az ajándékul kapott örökzölddel az édeni platánfák koronájából.

szóltak. S ha nem is voltak oly tökéletesek, mindegyik felért egy-egy szép szerelmi vallomással. Most költeményeinek egyetlen sora sem jutott eszébe, pedig annyi kedveset szeretett volna mondani, nem a papírnak, hanem egyenesen a választottjának. Nem jöttek szájára a szavak. A szíve is akadályozta ebben, mert pont most ott dobogott torkában. Tudta, hogy az előttük andalgó közös jövőben lesz elég alkalma szépeket mondania róla és neki. Nagy megkönnyebbüléssel most csak annyira futotta: „*Hú, de formás feneked van!*” A kávézóban, de csak úgy magukban, többen igazat adtak a férfinak. Ha nem is állt meg, de eltelt némi idő, amíg – mint a lassított felvételeken – a nő meglepett arcán a mosoly fokozatosan és ellenállhatatlanul diadalmaskodott. Derűsen kérdezte hódolóját. Szerinted hol játsszák Shakespeare *Sok hűhó semmiért* darabját? Kedvem lenne hozzá. A nő felszabadultan, a férfi elpirulva nevetett.

A hallgatás elégiája

Túl sok a gondolat, nem tudok szelektálni, nem tudom kinek fogjam a kezét. Az arcok csak távoli rokonok, a csend árnyéka szembenéz velem, lassan rám dől a hallgatás súlya. Már nem vesznek körül égbe sóhajtó madarak, kidőlt fák között ballagok, s nem tudok kire támaszkodni, nem érzem a szavak érintését, csak vagyok, még nincs rólam utolsó fotó az albumban, de már zsugorodik a különbség lét és nemlét között. Alig merek megmozdulni a széttört perspektíva körvonalán. Túl sok a halott. A temetőkertből megszöktek az angyalok, kevés a hely Isten udvarán.

HEITER TAMÁS

Két papírforint

Ez a május nehezen tud kibontakozni, mintha tél akarna maradni mindéig, állapította meg Beöthy István, egykori városi tanácsnok és jelenlegi hivatásos besúgó. Szemöldökét kissé összeráncolta, és könnyedén a Fekete Sas kávézójának kicsiny asztalkájára ejtette a *Fehérvári Kurír* aznapi számát. Tekintetét körülhordozta a helyiségben, és mivel nem látott semmi jelentenivalót, lévén a kávézó akkor reggel egészen néptelen volt, tovább böngészte az olvasókeretbe illesztett újságot.

Olvasás közben halkán maga elé motyogta a tudósítások címeit: *Leányanya vízbe ölte magát szegyenében, Alsókrétay Alajos csendőrtiszt és Tóthy-Tóth Pál főhadnagy meghíúsult párhaja, A Pusztatényő és Kunszentmárton közötti vasútvonal felavatása. Az Új Főrendiház mágnástagjai sorában a főurak közül gróf Festetics Tasziló 55.100 forint, gr. Erdődy Ferencz 37.700 forint, herceg Batthyány Strattmann Ödön 25.300 forint, stb. stb. adóval szerepelnek.*

Mennyi márhuság, jegyezte meg halkán ám fensőbbeségesen, majd diszkrét kézmozdulattal magához intette a pincért.

Figyeljen ide, *garçon*, fordult a pincér felé, nekem itten nem soká találkozóm lesz két úrral. Itt van magának két papírforint, ennek fejében maga majd idelép hozzám, miközben én a két úriemberrel diskurálok és jól érthetően azt mondja, hogy engemet a minisztériumból keres a főtanácsos úr telefonon. Akkor én felállok, maga pedig udvariasan a telefonhoz kísér. Megértette, fiam, nézett cvikkere mögül a pincérre az egykori városi tanácsnok.

Megértettem, nagyságos úr, válaszolt a pincér illedelmesen, és kissé meghajolt.

Ádám Tamás

Dongók

Mostanában ritkán találkozom dongókkal, nem zavarom röptüket, nem csapkodom fejem, ha olykor hajamba szállnak, belül dongnak.

Monoton dongnak a napok, és szokványosak a paplanok. Süppedő párna, szél csapkodta ablakok dongókat riasztanak.

Dongók dongnak, bőgőt utánoznak. Mire rájövünk a titokra, késő lesz már. Talán jut még nekünk néhány dongó nyár, formás hangyaboly.

Akkor rendben vagyunk, mondta Beöthy, és átnyújtotta a két papírforintot a pincérnek.

Pár minutával később, ahogy azt az egykori városi tanácsnok és jelenlegi hivatásos besúgó már kilátásba helyezte, valóban megérkezett két úrféle, amolyan átutazó idegenek, név szerint Postáss úr és Dezső úr, kik egyenest az ő asztalához siettek. Beöthy elegánsan felállott tonettszékéből, kezét rázott velük, majd helyet kínálta őket, és azon örömeinek adott hangot, hogy mennyire boldog, hiszen újra láthatja kedves barátait.

Postáss úr rövid beszélgetés után a magával hozott, tekintélyes méretű bivalybőr táskából papírokat rakosgatott az asztalkára, amelyeket Beöthy hanyag eleganciával tanulmányozni kezdett. Először egyesével nézegette a lapokat, majd négyet, ötöt is ujjai közé csippentett és úgy. Később már egy egész marékra valót vett föl, találmra bele-belenézett egyikbe-másikba, közben bólogatott.

Nahát, csettintett Beöthy, akit a pincér ebben a pillanatban arról értesített, hogy a telefonkészülék másik végén a főtanácsos úr szeretne vele beszélni a minisztériumból, és hogy az úgy nagyon sürgős.

Beöthy elnézést kért, és elsietett a pincér után.

Kitűnően csinálta, fiam, dicsérte meg a pincért a volt tanácsnok, és érdeklődve húzta ráncosra széles homlokát, mondja csak, hogy is hívják magát.

Gábornak, nagyságos uram, Gábornak, mondta a pincér.

Remek, remek, édes fiam, megjegyzem magamnak, nem felejttem el, atyáskodott emez.

Nagyon megtisztel, nagyságos úr, köszönettel számítok rá, válaszolta a pincér.

Beöthy, visszatérve a helyére, elmondta asztaltársainak, hogy minden a legnagyobb rendben van, kezdődhet minden a megbeszéltek szerint, áll az üzlet, már a minisztériumban is rábólintottak a tranzákción. Ennélfogva én még a mai napon elküldöm az emberemet a minisztériumba, és elhoztom a postautalványokat, maguk addig maradjanak csak itt a Fekete Sasban, és élvezzék városunk gyönyörűsége vendégszeretetét, tanácsolta Postáss úrnak és Dezső úrnak. Amint nálam lesznek a fent említett papírok, nyélbe is üthetjük az üzletet, fűzte hozzá kedélyesen. Uraságodék megkapják tőlem az utalványokat és én meg hozzájutok ezekhez a váltókhoz, nézett az asztalon fekvő paksamétára. S utána, uraim, ki-ki boldog és gazdag emberként távozzon, s kezdhet az életével azt, ami csak kedve szerint való. Kezet ráztak, pezsgőt rendeltek, és miután megitták, úri etikett szerint elbúcsúztak a távozó Beöthytől, aki konfliktust fogott, hogy késlekedés nélkül intézkedjék hármójuk fontos ügyeinek tekintetében.

Dezső úr ezután már le sem ült, hanem a recepció felé vette útját, mondván, egy jó fekvésű, csendes szobát kívánna kivenni itt a Fekete Sas szállóban, nem tudhatja, meddig, de bizonyosan három napig maradni fog, ha nem tovább. Hasonlóképpen cselekedett Postáss úr is.

És mivel már éppen ideje volt, átsétáltak a szálló elegáns étteremébe, és helyet foglaltak, hogy elköltsenek egy szolid, ám tartalmas ebédet.

Az ebédlő asztalán kicsinyke tábla ékeskedett, amely teljes mértékben biztosította az éhes vendéget arról, hogy az itt felszolgált külömb s külömbféle, válogatott, tiszta, jó, egészséges, hasznos és szapora étkeknek megkészítése, sütése és főzése, minden földi elképzeléseken minőségükben túlteendően, s mint ilyenek, kinek-kinek a legnagyobb hasznára és meglepedésére hordatnak a kedves vendégek elejbe¹.

Fenti, minden tekintetben exkluzív információk birtokában, Postáss úr fogolymadár levest rendelt, Dezső úr pedig bekötéssel készült levest kívánt fogyasztani, ez utóbbiban egy szép velőscsont is megfőtt remegősen ízletesre. A leves elfogyasztása mindkettejüket mennyei érzésekkel töltötte el, s ezen harmóniát fokozhatni bírták egy-egy béka-karbonád kikérésével, hozzá sült burgonyát adtak föl. Fő ételként Postáss úr befőtt marhahúst evett rizskása borítékkal, míg Dezső úr a Fekete Sas szálló éttermének páratlan és unikális fogását kérte, a híres frikasszét, hideg marhahúsból. Mindezeket hajnal- és galagonyamártásokkal koronázta meg a két úrféle idegen, s végül egy kevés kacsát hoztak még asztalukra, osztriga és csiga martalékkal², hozzá levendula illatú kenyeret kértek fokhagymás olajjal kíméletesen harmatoztatva.

Postáss úr és Dezső úr további, városban töltött szép napjai igencsak gazdagon teltek. Megtekintettek minden látnivalót, ami csak érdemesnek mutatkozott a megtekintésre. A hanyagság, vagy a felfuvalkodott nemtörődömség magatartását még a legkényesebb, leginkább kifinomult ízléssel rendelkező kritikusok sem róhatták volna föl bűnük gyanánt.

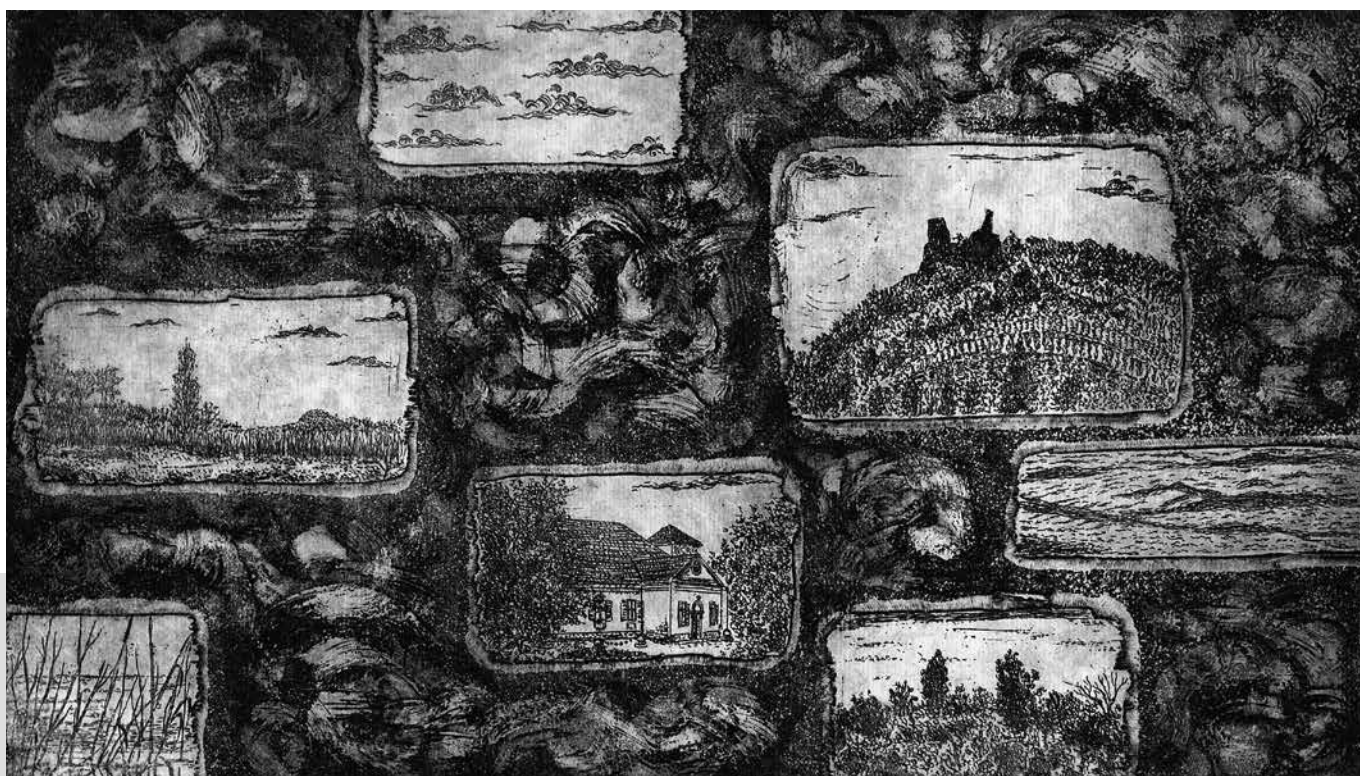
A két férfiük betértek a város majd összes kávéházába, ahol sokakkal összeismerkedtek, köztük városi prominensekkel is, és velük kellemes, úriemberek közt szokásos beszélgetések-

be elegyedtek a társasági élet kívánalmai szerint. Ezen felül meglátogatták majdnem az összes nívós és pathinás kocsmákat, betértek a tisztikaszinóba, részt vettek egy zenés cabaré műsor premierjén, továbbá lelkes rajongással gratuláltak a fellépőknek a helyi katolikus legényegylet hódoló díszelőadását követően, amelyet a jubileumi ünnepek felett érzett elkötelezettségük demonstrálása okából tartottak e vallásos férfiak.

A korcsmák esteli lámpafényénél elmélyült figyelemmel hallgatták színészek, zszurnalisták és anyagi gondokkal küszködő költők panaszos elbeszélését arról, hogy Fehérvár város csupán a mímelő középszerűséget és a feneketlen dilettantizmust bírja patronálni az amúgy kiapadhatatlan erőforrásaiból, továbbá ködös jóslatokba bocsátkoztak a tekintetben, hogy ez még száz év múlva is így lesz majd.

Negyednapra arra, hogy Beöthy elbúcsúzott tőlük, reggel, éppen amikor Postáss úr és Dezső úr elfoglalták helyüket a reggelizőasztalnál, az egykori városi tanácsnok engedelmüket kérte, hogy szerény személyében csatlakozhasson hozzájuk. Ők pedig egyöntetűleg örömmel szóltak, mi sem természetesebb, drága Pistám, s helyet kínálták mosolygó vendégük. Evés közben túlnyomó részt semleges dolgokról társalogtak, és csak néha hozakodtak elő társasági körökből való, élcelődésre alkalmas értesülésekkel. Szájukat megtörölvén mindhárman a szivarszobába vonultak vissza, s meghagyták immár állandó kiszolgálójuknak, Gábor pincérnek – kit elméncezen Gábor *garçon*nak szólítottak –, hogy őket most ne zavarja senki, mert fontos ügyekben tárgyalásban vannak.

A szivarszobában délután kettőig tartották szóval egymást, közben elfogyasztottak három üveg *Champagne*-t, de legelőbb is *Cognac*ot kortyoltak, és rágyújtottak. Dolguk végeztével, a szivarszoba ajtaján kilépve, búcsúzni kezdtek a távozó Beöthytől, akit a bejáratig kísérték, s kezébe nyomták a nagy bivalybőr táskát, s ő újból konfliktust vett és Várpalotára hajtatt.

Töredékek – S. Horváth Ildikó grafikája

Útközben megállott Csór nagyközség nevezetes vendégfogadjánál, a Csóri Csukánál, és természetesen „szakgatott csukát” fogyasztott savanyú káposztával³.

Várpalotai udvarházában gondosan összeszedett magának több napra való fehérneműt és felső öltözéket, továbbá hálóruházatot, melyek mind semleges, de drága holmik voltak, s ezeket akkurátusan becsomagolta utazáshoz használatos, közepes hordtáskájába. Meghagyta János nevű emberének, hogy másnap kora reggelre fogadjon számára utazókocsit, melyen Veszprémbe kíván utazni. Azzal korai nyugovóra tért, bár alvása módfelett nyugtalan volt, többször fölébredt, forgolódott. Csak hajnal felé merült el a nyugodt álmodás édes vizében.

Felkelvén megmosdott, Jánossal reggelit készítettett, és máris indulni készült, amint meghallotta, hogy már a tornác előtt dobognak a lovak. Az ajtón kilépni nem tudott már, mert azon erős dörömböléssel bebocsátást sürgetett valaki.

János az ajtó elé lépett, és beengedett rajta egy fiatal férfit, kinek köszönése ismerősen csengett Beöthy számára.

Ismerem ezt a hangot, morfondírozott, de hogy honnan, én megmondani nem tudom.

Épp ezen tűnődött, mikor János bekísérte hozzá a hivatlan reggeli vendéget.

Mi tetszik, kérdezte Beöthy egykori városi tanácsnok és jelenlegi hivatásos besúgó, miközben tekintetével igyekezett felmérni látogatóját.

Beöthy úr? Vagy hívjam Tomanek Antalnak, esetleg Szigligeti Istvánnak, netalántán Mitlopszky Jenőnek, kérdezte a fiatal férfi.

Nahát, szólt csodálkozva az egykori tanácsnok, Gábor garçon, mi járatban van itt, édes fiam, csak nem csapott fel konflis kocsisnak, mert én most csakis őt várom.

Ádám Tamás

Fagyöngyök

Mint hatalmas madárfészkek, lazára szótt gömbök lógnak az akácok gallyain. Mi is ellakhatnánk benne, lélegeznénk, akár a gyógyító kis kopott-fehér golyók.

Tavasszal zöldessárga virágok, lándzsák nyitnak utat a sápadt égre. Ősszel a bogernyők az avarhoz érnek, hangyák állnak lesben.

Bizakodunk, hogy biztonságban vagyunk, pedig nem védenek madárfészkek.

Ölik az őzeket, a fagyöngyök megrázkódnak. Ha hagyánánk, megnyújtanák éveinket.

Állunk vágyakozva az akácok alatt, falféren.

Meghoztam, fiam, a maga két papírforintját, bár odaadni most nem áll módomban, mert azt bűnjelként magamnál tartom, s ha úgy tetszik, leszek a maga kocsisa máma, akár inyre van, akár nem, mert itt és most én magát letartóztatom a császár és a király őfölsége nevében. Lássa, fiam, azt mondta nekem, hogy megjegyze magának, hát most megadom rá a biztosítékot, fiam, így Gábor garçon, a fiatal titkosrendőr.

Beöthy nagyot nyelt akkor, majd zavarából hirtelen magához jött, és aztán higgadt modorral válaszolt. Akkor hát menjünk, nyomozó úr.

A büntársait már tegnap lefoglaltuk Fehérváron, fiam, folytatva emez. Képzeld csak, azok a jóemberek bakaruhába öltözve akartak hamisított postautalványokat rásózni hiszékeny kereskedőkre és dolgos polgárookra, mondta hangosan a fiatal rendőr, így próbálva felülkerekedni Beöthy fensőbbeséges viselkedésén. Ezután bilincset rakott az egykori városi tanácsnok mindkét csuklójára. De Beöthy nem szólt többet hozzá, követte, és felült a várakozó konflisra, szemtől szemben éppen övele.

...azok a jóemberek bakaruhába öltözve akartak hamisított postautalványokat rásózni hiszékeny kereskedőkre...

Két hétre rá Beöthy egykori városi tanácsnok és jelenlegi hivatásos besúgó a Fekete Sas kávézójának kicsiny asztalkája mellett a *Fehérvári Kurír* aktuális lapszámát böngészgette, és olvasás közben halkán maga elé motyogta a tudósítások egyikét: „1885 májusában három család Székesfehérvárra érkezett. A Fekete Sas szállóban béreltek ki szobát. Találtak egy Boros István nevű katonával, akit etettek, itattak, majd rávették, hogy egyikükkel cseréljen ruhát. A baka ruhájába öltözött csaló hamisított postautalványokkal kocsmárosokat, kereskedőket károsított meg. A civilbe öltözött rendőrök nagy erővel üldözték a himpellékeket, akik ezt megelőzőleg többször is kicsúsztak a rend őrei kezéből. Végül Várpalotán elfoglalták az egyik csalót, aki bevallotta, hogy mintegy 80 hamis utalványt váltott be a Dunántúl számos városában.”

Märhäság, mennyi märhäság, jegyezte meg Beöthy halkán ám fensőbbeségesen, majd diszkrét kézmozdulattal magához intette a pincért.

Nahát, fordult csalódottan a pincér felé, azt hittem, hogy a Gábor pincér fog máma engemet kiszolgálni.

Az nem lehetséges, nagyságos uram, hajolt közelebb Beöthy füléhez a pincér. Ugyanis azt a Gábort már egy hete elcsapták innen. Túlságosan tapintatlan és otromba volt a viselkedése felsőbb érdekekre nézve.

Hát igazán sajnálom, mondta Beöthy egykori városi tanácsnok, majd egy jó erős kávét rendelt, és lábával, mivel útban volt neki, kicsit odébbtolt egy tekintélyes méretű bivalybőr táskát.

JEGYZETEK

1. Tótfalusi Kis Miklós Szakats mesterségnek könyvetskéje (1698, Kolosváratt) címlapja alapján montírozott szövegrész
2. Az étkek, Czifray István Magyar Nemzeti Szakácskönyve, Nyolczadik tetemesen javított és bővített kiadása alapján kerültek az elbeszélés szövegtestébe (Budapest, 1888) (Nyomatja és kiadja Rózsa Kálmán és neje)
3. Csakúgy, mint a 2-es jegyzet tekintetében

UDVARHELYI ANDRÁS

Magyar tsunkodu

Amikor ezt írom, minden bizonytalan. Közeledünk a koronavírus-járvány miatt nem tudni mikor rendezendő könyvnapokhoz. Úgy készülök ezekre a könyvnapokra, mint ünnepre. Már előre örülök, hogy ott sétálhatok a könyvrengetegben, a megszámlálhatatlan könyves pavilon előtt meg-megállva és arra gondolva, erre sincs pénzem, arra sincs pénzem, és begyűjtöm az ingyen folyóiratokat, amiknek mindig viszek egy jó nagy táskát. Láthatom az addig a hétköznapokban „láthatatlan” híres és kevésbé híres tollforgatókat, akiket legfeljebb a folyóiratokban megjelent írásaikból ismerem. Hogy találkozhatok régi ismerőseimmel, barátaimmal: Benke Lacival, a Csepelről indult Tamási Lajos tanítvány költővel, akivel jól összevitatkozunk, és együtt dedikálhatjuk két interjúkötetemet Kaiser Lacival, a költővel és kiadóval és az italianista grafomán irodalomtörténésszel, Madarász Imre tanár úrral. És megállni egy-két baráti szóra Baranyi Ferinél, aki hangos ovációval fogadna: Hát, hogy vagy Andrjúsám, és megölelné két dedikálás között, és hódolnék a szörnyen okos Moldova Györgynél, és végre láthatnám Köves Jóska barátomat, az egyik legjobb magyar könyvest, valamikor engedékeny főnökömet, és végre láthatnám láthatatlan barátomat, a *Főveny* szerkesztőjét, Góg János költőt és kiadót, és elbeszélgethetek Czakó Gábor íróval Hamvas-szótáráról, elmagyarázná, miért lehet szeretni Hamvast. De jó lesz...

Viszont most, szokatlan módon, ünneprontó leszek, nem a programokról, a gazdag választékról, az írókról, költőkről írok, hanem ami engem és minden könyvszeretőt elszomorít, a „tsunkoduról”. Azonnal lefordítom a fogalmat. A japánoknak ez külön szavuk, kifejezésük. Olyan könyveket értenek rajta, amelyeket soha nem olvasnak. És persze ennek kapcsán szólnom kell a nemolvasókról és Lukiánoszról, a második században élt ókori bölcsről, aki kíméletlen szatírával illette azokat a vásárlókat, akik hiú sznobizmusból vásárolnak ugyan könyveket, amiket aztán soha el nem olvasnak, vagy ha olvassák is, nem értenek.

Nos, mesélek a magyar tsunkoduról. De rögvest hozzá teszem, nem mese ez, gyermek. A magyar tsunkodu egyik divatos formája, hogy a lakberendezési és bútortárházban és már presszókban és éttermekben járva láthatjuk a dekorációnak használt, nem olvasott, holt, félholt, elárvult könyveket. Az én szeretett barátaim, nagyra becsült könyveim ott porosodnak a polcokon, összevissza, gyakran könyvgerinccel befelé, mintha szégyellenék, hogy ide kerültek. Látszik, hogy akik odatették, a nemolvasók közé tartoznak. Tudom, hogy a lopás bűn, de be kell vallanom, hogy ilyenkor félreteszem ezt a parancsolatot, és nem tudom megállni, hogy meg ne mentsek ezekből a halálra szánt könyvekből néhányat. Olyan ügyesen csinálom, olyan kifinomult taktikám van erre, mint a zsebtolvajlást

tanuló Twist Olivérnek. Körülnézek, és amikor meggyőződtem róla, hogy senki sem figyel, mintha csak véletlenül venném kézbe a könyvet, úgy csinállok, mintha belelapoznék, aztán nálam marad. Véletlenül. De mégsem véletlen, hiszen Márai-nak, kedvenc írómnak van igaza, nincs véletlen, mindennek oka van. Megsimogatom az infernóból kimentetteket, és mert eleve olyan kabátban megyek, melynek zsebei éppen a könyvraktározásra valók, gyorsan elsüllyesztem kedveseimet, hogy aztán otthon, elégedetten a hőstettől, megszagolgasam illatukat, mert a könyveknek nem szaga, hanem félreérthetetlen kellemes nyomda-illata van, és olvasom, olvasom, és a megmentett könyvek örülnek. Mert aki egy könyvet megment, az a világot menti meg. Majd ex libiris Udvarhelyi Andrást ragasztok bele, hogyha esetleg kölcsön adom, visszatérhessen hozzám. Ilyen helyzetben és ilyen bűnbe esve mentettem meg az enyészettől többek között Popper Péter kedves íróinak regényeit, Füst Milán kitűnő művét, a *Feleségem történetét* és Török Sándor *Egy kis kertem szerettem volna*. Érdemes volt. Nem volt lelkiismeret-furdalásom, nem éreztem büntudatot. Hiszen

...nem tudom megállni,
hogy meg ne mentsek ezekből a halálra
szánt könyvekből néhányat.

olvasóim is beláthatják, nem tolvaj, hanem értékmentő voltam, vagyok. Csak részben értek egyet azokkal, akik azt vallják, szigorúan, hogy könyvet lopni bűn, és azokkal sem, akik azt állítják engedékenyen, hogy nem bűn. Utóbbiakkal értek inkább egyet, hiszen egyetlen törvényt sem lehet mereven elutasítani vagy betartani. Vannak esetek, amikor kivételt lehet tenni, a jó ügy érdekében, amikor a jó Machiavelli is elismerné, hogy a jó cél szentesíti a jó eszközt, ezzel a kleptomániával némileg helyrehozom a könyvekkel mostohán bánók ostobaságát. Miközben elismerem, hogy a kölcsönadott könyvet nem visszaadni, a könyvesboltból, könyvtárból vagy ismerőstől, baráttól lopni nem illendő. Ugyancsak az értékmentés kategóriájába tartozott, amikor a hatvanas években a Budafoki Papírgyár olvasni szerető segédmunkásaként megmentettem a bezúzástól a kitűnő író, Herczeg Ferenc bordókötésű életmű sorozatát és Fejtő Ferenc kitűnő Heine életrajzát. Ez utóbbit a munkám szüneteiben bújtam, és persze a művezető leordította a fejem, hogy ez nem könyvtár, itt nem lehet olvasni. És a maga szempontjából igaza volt. De hát olvasásra lopni a munkaidőből időt, az lopás?! Ezeket az elhallgatott írókat kimenteni az enyészetből: bűn? Máig könyvtáram legbecesebb darabjai. És ha rájuk nézek, mindig

eszembe jut az előítéletes, fanatikus ostobaság és tudatlanság. Könyvek halálra ítétele minden korban és minden rendszerben folyamatos. A kultúrharc, a kiszorítási természetes velejárója a politikai életnek, így a két háború között, a király nélküli királyságban is kultúr-harcolt a hivatalosság a *Nyugat* írói, a baloldalinak és liberálisnak tartott szerzők ellen, és akkor is működtették – mint később a Kádár-rendszerben a tiltott, túrt és támogatott, kultúrpolitikának nevezett előítéletes kirekesztő módszert. Gondoljuk meg, hogy a hatalomhoz közeli, Rákosi Jenő és a kormány által támogatott *Új Idők*, Herczeg Ferenc és a *Napkelet*, Tormai Cecil lapja több mint tízezer példányban jelent meg, a *Nyugat* mindössze 500 példányban, mégis a *Nyugat* lett az irodalmi etalon: Ady, Babits, Móricz, miközben Herczeg értékeit sem szabad lebecsülni. Aztán persze a következő kurzusok irodalompolitikusi bosszút álltak, hiszen a XX. század magyar történelme a bosszúállások történeteként is leírható. Nem voltak különbe a népi demokraták, ha ki kellett rekeszteni a nemszeretett szerzőket és könyveiket az irodalmi életből. A Rákosi-Révai és Kádár-Aczél kurzus sem volt külön. Az ötvenes, hatvanas években is folyt a kultúrharc, csak durvábban. Könyvek ezreit zúzták be. Csak a magánkönyvtárakban maradt mutatóban néhány száz, úgynevezett reakciós, polgári szerző könyve. És humánusak voltak, mert a reakciósnak tartott írók könyveit ugyan nem égették el a szerzőkkel együtt, mint a közép-korban, csak az alkalmazkodni nem akaró írókat ellehetetlenítették, kirúgták állásaikból, ezrével dobatták ki a könyvtárakból, az államosított könyvesboltokból műveiket, és szállították zúzdába. A Révai Józsefek és Lukács Györgyök által irányított osztályharcos kultúrharcosok, ahogy Rákosi javasolta, csak leengedték a vizet, mint a békákról, az osztályellenességnek tartott szerzőkről. Nem engedték műveiket kiadni, sokukat egzisztenciálisan tönkretettek, néhányat bebörtönöztek: többek között Faludyt, Kárpáti Kamilt... Így került zúzdába Márai Sándor *Sértődöttek* című regénye is, Lukács György rosszindulatú kritikájának hatására, amiért a szerző joggal sértődött meg, és menekült el az országból. Külön köny-

vet lehetne írni arról, hogyan kultúr-harcolt Révai József és bandája a polgári írók ellen. Elég, ha csak Hamvas Béla sorsát említem, akit Lukács György egy tanulmányában osztályharcosan megtámadott. Majd a *Szabad Népb*en csatlakozott hozzá Keszi Imre, a kritikus, feljelentéssel felérő cikkével, akiről Faludy György azt írta, hogy olyan gonosz, hogy még az ondója is fekete volt. Az ocsmány támadások következtében Hamvast 1948-ban, 51 éves korában B-listázták, az akkor már ismert és elismert tudós filozófust kirúgták könyvtárosi állásából, és először kertészként, majd raktárosként különböző építkezéseken volt kénytelen dolgozni. Irodalomtörténész anyámat szintén egy újságíró denunciált, az újságban, főmédvényének címe: *Fasiszta tanárok garázdálkodása az iskolákban*. Anyámat, aki énaktanárként lelkes kórusvezető volt, azzal vádolták, hogy úgy mond irreudenta, fasiszta dalokat énekeltetett diákjaival. Engedjék meg, hogy teljes egészében idézzem ezt a csodaszép, mélabús katonanótát.

*Kimegyek a doberdói harcétérre,
Feltekintek a csillagos nagy égre,
Csillagos ég merre van a magyar hazám,
Merre sirat engem az édesanyám.*

*Én Istenem, hol fogok én meghalni,
Hol fog az én piros vérem kifolyni.
Olaszország közepében lesz a sírom.
Édesanyám arra kérem ne sírjon.*

*Feladom a levelem a postára.
Rátalál az édesanyám házára.
Olvasd anyám vérrel írott leveletem.
Doberdónál hagyom az életemet.*

*Édesanyám nem írok több levelet.
Puskagolyó lőtte el a szívemet.
Eltemetnek az erdei gyöngyvirágok.
Még siratnak a falubeli leányok.*

CsB fotó

Ez a csodaszép katonadal, ez fasiszta?! Ez irredenta?! Ezt csak egy nemolvasó, vagy nem értő, műveletlen bértollnok tartotta irredentának, fasisztának. Anyámat B-listázták, és csak nagy nehezen rehabilitálták. Szerencséje volt. Az ostobaság tovább élt a Kádár-korban is. Emlékszem, amikor a Zrínyi Katonai Akadémia könyvtárában dolgoztam 1967-ben, amikor már megjelentek a börtönből szabadult Déry Tibor regényei. Én a könyvraktár egy eldugott sarkában bűnöztem, vagyis ott olvastam, mert a könyvtárvezető, aki egyébként párttitkár volt, örömet lelte, ha rajtakapott az olvasáson, miközben azt harsogta, a könyvtárban nem olvasunk. Micsoda ellentmondás. A művezető szerint a könyvtárban kell olvasni, a könyvtárvezető szerint a könyvtárban nem szabad olvasni. És megjósolta a jövőm, hogy akasztott ember leszek, aztán ő került börtönbe, mert a frissen beszerzett könyveket azonnal elvitte, ellopta, és az antikváriumba vitte, és a marhája saját néven adta el. Mert akkoriban az eladónak igazolnia kellett magát. Ő a könyveket nem értékmentés okán lopta el, hanem „csak” azért, hogy víkendházát felépítse, amit aztán elkoboztak, és éveket ült, nem tudom, hogy a sitten olvasott-e. És ez egy olvasott ember volt. De nem értette a könyvek üzenetét. Nos, az egyik eldugott, hátsó polcon ott porosodtak Déry spárgával összekötött régebbi könyvei, mert elfelejtették feloldani az '56 utáni tiltást. A csomagban ott üvöltött a nemolvasó buták bosszúálló parancsa: NEM KÖLCSÖNÖZHETŐ! Habent sua fata libelli, írta az ókori római szerző, Terentius Maurus. Nos, az íróknak is megvan a maguk sorsa. És sok írónknak, sok könyvnek szomorú sors jutott.

Meg aztán nekem mint könyvszeretőnek az is elborzasztó látvány, amikor lomtalanítás idején a kidobott, agyonázott, széttépett könyveket a szél lapozza. És nem értem, hogy a tanévek végén miért hajítja ki sok diák a tankönyveit. Azaz értem a miértet, mert az iskolában és otthon nem tanították meg őket a könyvek tiszteltére. Mert a könyveket csaknem úgy kellene tisztelni, mint az embert. Ezek a tankönyvkidobó leánykák és legénykék aztán ezzel a gesztussal jelzik, és nem is szégyellik, hogy egy életre abbahagyják a tanulást. Hiába mondják nekik az idősebbek, hogy egy életen át kell tanulni, meg hogy a tudás hatalom. Tettükkel az oktatásügy és családi nevelés közműveltség, pontosabban a közműveltség állapotát jelzik. Ezeket a könyveket nem politikai okokból ítélték halálra, hanem „csak” a tudatlanság miatt. És szomorúan láttam a tévében olyan tudósítást, amikor a szemétfeldolgozó futószalagján ott ringatózott a rothadó alma és krumplihéj és kidobott konzervdobozok között kedvenc

Lencsés Károly

A költő

Leszeged fejed. Elméd a leszögelt égbolt
Fölött lézeng. Bóklászik. Kísértetek suttogása
Sem téríthet észhez. Megköszönsz mindent.
A sebet a csuklódon és a kést, és a születést
Hogy születnek szavak, amik megtámasztanak.

szerzőm, az engem oly sokszor megröhhögtető Rejtő Jenő agyonázott könyve: a *Piszkos Fred, a kapitány*. Annyira elfogytak a kiművelt emberfők, a könyvolvasók, hogy már 200 forintért lehet vásárolni könyvet. Szinte utánunk hajítják. Ma már megszokott, hogy az utódok kidobják apáik egy életen át gyűjtött könyvtárát. És ezt nem szégyellik. Azt mondják, hogy az antikváriumoknak nem érdemes elcipelni a használt könyveket, mert csak filléreket adnak értük. Így aztán inkább kidobják a kukába, ahogy egyik költőbarátom több ezer kötetes könyvtárával és jegyzeteivel is tették, és még csak lelkiismeret-furdalásuk sem volt. A könyvek jó esetben úgy kerülnek vissza az össznépi kulturátlanság vérkeringésébe, hogy turkálók elvitték, aztán a bolhapiacra árulták a szegény, szerencsétlen könyveket. Ezek a kukások, koldusok is értékmentők. Ők jellemző alakjai a kultúraterjesztőknek.

Hogy is volt? A rendszerváltás után sok könyvesboltot, antikváriumot bezártak, helyüket bankok, éttermek és élelmiszerüzletek foglalták el a piaccgazdaság nevében. Úgy tűnik, mintha megfeledkeztünk volna Széchenyi intelméről, hogy „Egy nemzet ereje a kiművelt emberfők sokaságában rejlik.”

Szomorú tény, hogy a könyvtárakban drasztikusan csökkent és csökken az új könyvek beszerzése. Magyarországon folyamatosan csökken az olvasók száma, már nem divat az olvasás, az iskolák és családok többségében nem tudják vagy nem akarják megszerettetni az olvasást azok a pedagógusok és szülők, akik maguk is keveset vagy semmit sem olvasnak. Hovatovább ott tartunk, hogy arra kérdésre, hogy szoktál-e olvasni, a kérdezőt hülyének nézik, szinte büszkén felelik, nincs időm, nem szeretek olvasni.

Hol van már az az idő, amikor divat volt az olvasás, amikor társasági téma volt egy-egy jó könyv megjelenése? Emlékszem, volt egy igen kedves kékharisnya barátnőm, aki, ha rájött, hogy nem olvastam az általa ajánlott könyvet, számonkérte: Te nem olvastad!? És mindezt olyan hangsúllyal, hogy majd a föld alá sülyedtem szégyenemben. Akkor még aktuális volt a II. században élt római író, Lukiánosz szatírája: *A műveletlen könyvgyűjtők ellen*. Akkor még sok sznob könyvvásárló volt.

Róluk írta Lukiánosz: „Amit most művelsz, épp az ellenkezője annak, amit szeretnél. Nyilván arra számítasz, hogy művelt ember híreket költik, ha nagy buzgón összevásárolod a legszebb könyveket. De mi hasznod van, te szerencsétlen, a szerzeményidből, amikor a szépségükkel – mert nem tudod felfogni – úgysem tudsz mit kezdeni, mint ahogy a vak sem képes élvezni szeretőinek szépségét.”

Ma már – sajnos – egyre kevesebb a sznob könyvvásárló is, a könyvgyűjtő is. De azért még léteznek, ha kevesen is. Ők megszívlelhetik Lukiánosz szavait. És bár egyet értek a római szatirikussal, reménykedem, hogy a maradék sznobjaink könyvvásárlása nem teljesen haszontalan, hiszen talán megváltozhatnak: és lehetséges, hogy a könyvespolcaikon díszelő könyveiket egyszer majd olvasni fogják, ha nem ők, majd talán utódaik.

Közeledik a könyvnap, és remélhetőleg majd ott nyüzsögnek a könyves sátrak körül a még olvasó-, könyv- és irodalomkedvelők. Sokaságnak tűnnek, és majd a sajtó beszámol arról, hogy milyen sok könyv jelent meg, és milyen gazdag a választék, de jó, ha tudjuk, hogy ez csak kirakat, szép kirakat, a sokaságnak látszó pár ezer könyvszerető, csak „törpe minoritása”, töredéke a nemolvasó tömegnek. A tömeg győzött. A tömeg már megint győzött?

A magyarság templomának építője

Tusnády László költővel, műfordítóval beszélget Farkas Judit

Tizennyolc évvel ezelőtt indult útjára a Búvópatak. Tizennyolc esztendeje óriások között élek. Egyik ilyen óriás Tusnády László költő, műfordító, az irodalomtudomány kandidátusa, a Miskolci Egyetem professor emeritusa, aki megtisztelt azzal, hogy válaszolt kérdéseimre. Eddig több mint ötszáz alkalommal jelentek meg írásai, fordításai a különböző olasz és itthoni művészeti és irodalmi folyóiratokban, napilapokban, antológiákban. A műfaji sokoldalúság jellemzi, monográfiák, tanulmányok, elbeszélések, színművek, mesék, versek, cikkek szerzője. Olasz, török, német, angol, perzsa és spanyol nyelven fordít. Tizenhat önálló kötetet jegyez.

A különböző nyelvcsaládokhoz tartozó nyelvek vitték közelebb az ősi gyökerekhez, az emberiség közös szívveréséhez. Vallja, ha egyetlen embertársa élethitét, hazaszeretét erősíteni tudja, az számára az igazi boldogság.

– A második világháború idején, 1940. április 27-én született Mátészalkán. Az emlékezés rejtett áramait követve kérem, hogy faggassuk együtt – az Ön kifejezésével élve – a „szökevény-időt”; meséljen a szüleiéről, a gyermek-és ifjúkoráról...

– Édesanyám tanítónő, édesapám mezőgazdasági mérnök volt. Édesanyám Egerben tanult az angolkisasszonyoknál, édesapám a Sztálini Királyi Katolikus Gimnáziumban. Húszévesen a nagyapámat váltotta a fronton. Részt vett a piavei offenzívában. Néhány társával együtt olasz foglyokat ejtett. Hősi és emberi cselekedetért vitézzé avatták. A Debreceni Gazdasági Akadémián végzett. Dr. báró Vécsey Aurél csegöldi uradalmának lett az intézője 1922-ben. Ez a Vécsey család 1849-ben két vértanút adott nemzetünknek.

Az alföldi táj, a messziről kéklő máramarosi hegyek, a természet kicsi és nagy világa varázsszigetként jelenik meg emlékezetemben. Első nagy utazásomat csak a szüleim elbeszéléseiből ismerem. 1940 nyarán a visszacsatolás következményeitől lehetett tartani, ezért édesanyám Tarnamérára ment velem együtt, a nagybátyjához, az ottani katolikus paphoz. 1943-ból világos emlékeim vannak. Ekkor a nyár szép és feledhetetlen részét Kárpátalján töltöttük, Rahón, de Tiszabogdányban is voltunk.

Háborús emlékeimről csak nagyon hosszan beszélhetnék. Röviden csak azt emelhetem ki, hogy véleményem szerint merőben más az életlátása annak, aki gyermekszemekkel rögzíthette, megélhette ezeket a kegyetlenségeket, borzalmakat. Vártuk a békét, a jó világot, de nehéz volt tudomásul venni, hogy szörnyű nyitány volt az, amit hallottuk, átéltünk. Az iszonyat folytatódott. Nem elég csak a végeredményről beszélni. Olykor megdöbbenőbb az a bizonytalanság, amely Madách szerint maga a pokol. A szüleim ezt élték meg. Flesch Nándor, csegöldi káplán mielőtt elmenekült volna, hívta édesapámat

családunkkal együtt. Ő nagyon határozott nemet mondott. Ekkor a kedves és mélyen hívő tisztelendő így szólt hozzá: „Lehet, hogy életben maradtok, de lelkiileg nem fogod kibírni.” Édesapám ezt vállalta, és születése után százhuszonhárom évvel azért is áldom emlékét, mert így döntött.

1950. augusztus 16-án, rendőri segédlettel, kilakoltattak az otthonunkból. Édesapám kilenc évig nem gyakorolhatta hivatását. Földet bérelt. Fizikai munkával kerestük meg kenyérünket. Mikor Nagy Imre meghúzta a vészharangot, mert a magyar mezőgazdaság ebek harmincadjára jutott, csak akkor kezdhettem el édesapám a Bodrogközben, Bálványoson, a végzettségéhez valamelyest méltó munkát. Két-három hetente tudott hazajönni, Sátoraljaújhelyre.

A családunkat összetartó szeretet életem legnagyobb mozgatóereje. Ez így volt a múltban, és így van a jelenben is.

Két testvérem van. A bátyám Pál, 1937-ben született, nívódíjas mérnök. Gábor Széchenyi-díjas matematikus, 1941-ben született. A családunkat összetartó szeretet életem legnagyobb mozgatóereje. Ez így volt jelen a múltban, és így van a jelenben is. A háborúnak és főképpen a következményeinek a fogaskerekei akkor még nem marcangolták szét a magyar falut. Tízéves koromig ebben éltem. Első olvasmányom a *Szentelek élete* és a *Gazdalexikon* volt. Csegöldi életutam felénél tartottam, amikor a Máramarosi-havasok felől tompa ágyúszó gurult. Az uradalomban németek állomásoztak. Telefonpóznákat helyeztek el a földeken. Sok német szó érte a fületem. Röplapok hullottak a magasból. Ezt az emlékeimet a *Gyermekszemmel* című novellámban rögzítettem. Kíváncsi voltam az idegenek beszédére. Édesanyám olasz szavai túl korán lenyűgöztek. Hamar megtanultam: „*logorare la vita*” – „*elkoptatni az életet*”. Szüleim példája arra tanított, hogy ennek az ellenkezőjére kell törekedni.

– A Kossuth Lajos Gimnáziumba járt Sátoraljaújhelyen. Milyen élményanyag sűrűsödött össze ezekben az években, amely későbbi életpályájára is hatással volt?

– Édesapám oly szenvedélyesen szerette a foglalkozását, munkáját, hogy igen nagy reménye volt az, hogy az ő hivatását választom. Sok mindent átadott ebből a szeretetéből is, és én követtem őt, de a kor „példamutatása” kételyeket ébresztett bennem. Ha a magyar föld szerelmest áldozatos munkája miatt lehet üldözni, osztályidegennek, a nép elleniségének tartani, akkor itt valami baj van. Az osztályharcnak

ez a tanítása sohasem győzött meg. Első gimnáziumi évemben, biológiaórán előadást tartottam. A növényvédelem vegyszerek nélküli lehetőségeit igyekeztem tisztázni. Édesapám tudományos könyveiből készültem fel. Karádi István tanár úr nagy örömmel dicsért édesapámnak. Mindkettejüket boldoggá tettem. Bennem szomorúság fészkelt, mert tudtam, hogy már édesanyám világával azonosultam. Remekül zongorázott. Követtem. Évek teltek el úgy, hogy minden szabadidőmben zongoráztam. A szabadság időtlen, mámorosító végtelen hatalmát a zene tárta elém a leghamarabb. Később a nyelvek világában éreztem meg ugyanezt az örömet, de akkor már az irodalmat, sőt a képzőművészetet is rajongva szerettem. Időtlen volt ez a lét, mert nagy lehetőségekre nem gondolhattam. Mindhármunk neve mellett ott volt az „X” – az iskolai nyilvántartásban. Csak 1956 tavaszán tűnt el onnan. Ezt Baboss Jenő rokonomnak, az egyik nagynéném férjének és Bodnár Imre igazgatónak köszönhetem. Czigány Lóránt *Ahol állok, ahol megyek* című könyvében általam ismeretlen, különös jelenetek kötődnek ehhez a rejtélyes és nagyon művelt emberhez. Se a testvéreimet, se engem nem tanított, de nagyon hamar név szerint ismert minket. Szinte minden diákjának tudta a nevét. Sokan csak a „vonalas politikai vezetőt” látták benne. Édesanyám ihletésével, irányításával, de főképpen magánúton tanultam az olaszt. Az igazgatóm ezt megtudta. Rögtön három olasz nyelvű könyvet adott kölcsön. Később elbeszélgetett velem. Kíváncsi volt az olvasmányélményemre.

Osztályfőnökömet Titkos Erzsébetnek hívták. Ő apáca volt. Fogadalma szerint élt. Az iskolában sohasem beszélt hitéről. A diplománkban sokszor találkoztunk vele. Testvéreimmel együtt gyakran ministráltunk. Magyartanáraim nagyon eltérő, színes egyéniségek voltak. Csuka Andor megjárta a szovjet hadifogoly-tábor. Néha beszélt „élményeiről”. Győr Anna irodalmi színpadi munkája nagyon tetszett, gazdagította képzeletemet. Beke Albert 1956 miatt került Debrecenből Újhelyre. Egész megjelenése, lelkes beszéde azt a titkot idézte elém, amely miatt az újhelyi száműzetést kellett elviselnie. Otthon volt mégis: rendkívüli a munkájában. Tanításából az irodalomtudomány szépsége áradt. Hazaszeretete személyiségében, minden szavában jelen volt.

H – *1958-ban maturál, majd a szegedi József Attila Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának magyar-olasz szakára felvételizik. Úgy tudom, hogy már egyetemista korában fordítja Torquato Tasso verseit, és ültet át török verseket magyarra. Milyen volt Tusnády László mint egyetemi polgár? Hogyan lett Perugiában ösztöndíjas?*

– Származásom miatt megbélyegzett voltam. Édesapám 1956-ban már Sátoraljaújhelyen dolgozott, a városházán. Őszszel munkaköri kötelességének is tartotta, hogy a piacon figyelmeztesse az árdragítókat. Az önfeláldozó forradalmárokat dicsérte. Egyik „bűne” ez volt. A másik az, hogy templomba jártunk. Ezért Bodrogolasziba helyezték, irgalmatlanul rossz munkahelyre. Magyarázatot kért akkor, amikor ezzel a döntéssel szembesítették. Nyíltan elé tárták a fenti okokat. Voltak olyan kollégái, akik rendszeresen jártak kocsmába. Édesapám sohasem cselekedte ezt. Ezért kérdezte meg: *„Járjak inkább kocsmába?”* *„Igen!”* – így hangzott a határozott válasz. Ilyen előzmények után jelentkeztem magyar-olasz szakra. A felvételi vizsgám jól sikerült, de a politikai kikérdezőm, a KISZ illetékese nagy halat fogott. Előtte volt az életrajzom. Slágert szeretett volna hallani tőlem az intézők népnéző hajlamáról.

Ám ennek épp az ellenkezőjét magyaráztam el neki. További, nem várt „csemege” volt a számára az, amit ötvenhatról mondtam. Mindez Szegeden történt, de még Budapesten is úgy éreztem, hogy rendőrt küld utánam. Félttem, ugyanakkor boldog voltam. Ez az öröm segített abban, hogy töretlen hittel higgyem, hogy világunkról több nyelven is tudok majd hírt adni, akár versben is.

Pár nappal azután, hogy az elutasító egyetemi értesítést megkaptam, elkezdtem törökül tanulni. Október 23-án már török nyelvű írással köszöntöttem az én ötvenhatomat.

1959-ben ugyanazt a virágnyelvű elutasítást kaptam: a felvételi sikerült, de helyszűke miatt elutasítottak. Ekkor pótfelvételin jelentkeztem az ELTE TTK matematika-fizika szakára, és oda felvettek. Úgy látszott, hogy sikerül átiratkoznom az ELTE olasz-orientaliztika szakára. Németh Gyula professzor úr kikérdezett törökből, és támogatta átiratkozási kérelmemet. Kardos Tibor professzor úr szintén örült szándékomban, de a tanulmányi osztály elutasított.

Október 23-án már török nyelvű írással köszöntöttem az én ötvenhatomat.

Már három félévem megvolt a matematika-fizika szakon, amikor Szegedre utaztam, mert az eredeti tervemről még mindig nem mondtam le, és ekkor nem várt csoda történt. Bíró János kari titkár megnézte budapesti indexemet, megkereste felvételi irataimat, végigolvasta őket, és nagy megdöbbenésemre azt mondta, hogy támogatja szándékomat. Kérelmemet előterjesztette a dékánnak, és szegedi egyetemista lettem. Egy matematika-fizika szakossal kevesebb lett, de egyetlen bölcsésznek sem vettem el a helyét. Létszám fölötti voltam.

1964-ben Koltay–Kastner Jenő professzor úr javasolt ösztöndíjra. Ehhez a KISZ támogatása is kellett. Az illetékesek között jelen volt az a „vöröshere”, aki (vagy ami) hat évvel korábban megpecsételte sorsomat. Nagy fogását igazolva elmondta, ami annak idején történt. A hivatalos elutasítást virágnyelven fogalmazták meg. Akkor támogatnak, ha több társadalmi munkát végzek. Azon a nyáron egy hónapig ingyen dolgoztam. Több kifogás nem lehetett. Hat hétre kaptam ösztöndíjat. Kint tartózkodásomat sikerült négy héttel meghosszabbítanom. (Perugiában háromszor voltam ösztöndíjas, Sienában kétszer. 1998-ban egy hónapos műfordítói ösztöndíjat kaptam. A római Magyar Akadémia lakója voltam.) Ezek a küzdelmek nem homályosítják el a szegedi egyetemi évek szépségét. A fentiek ellenére annyi jóban és szépben volt részem, hogy röviden összefoglalni képtelenség.

Mivel létszámfölötti voltam, le kellett mondanom a kollégiumról. Kalánka Kálmán cukrásznál laktam albérletben, a Széchenyi tér 16-os számú, 1872-ben épített ház első emeletén. Szeged szíve volt ez a számomra. Legboldogabb álmaimban tér vissza. Szépség, magyarságlét olyan igézete, amely népdalainkban, népmeséinkben szerepel leginkább. Késő este vagy hajnalok hajnalán még szénásszekér is haladt el sejtelmesen az ablakunk alatt, és én úgy hallottam, hogy Arany János üzen. Kálmán bácsi híres cukrász volt, 1887-ben született. Móra Ferencet, Juhász Gyulát jól ismerte. Egyetlen fiát román-orosz partizánok gyilkolták meg Csongrád közelében, egy tanyán.

A holttestét 1944. december 16-ra vitte haza, épp felesége névnapijára. Ha távolból érkeztek hozzánk a látogatók, ő előbb-utóbb zokogva mondta el a történetet. Nagyon megsajnálta, ezért kértem, hogy hadd mondjam el helyette én. Körülbelül ötvenszer kellett ezt megtennem...

Nagy áldás az életemben, hogy Koltay–Kastner Jenő professzor úr tanítványa lehettem. Küldetésem világossá tette előttem, hogy a nyelv a világ legnagyobb csodái közé tartozik. Gyors, hirtelen végzett tanulással is lehet gyönyörű eredményt elérni, de egy-egy nép lelkéből az öröm és a bánat által kikristályosodott gyöngyszemeket rögtönözve nem lehet megalkotni. Ezek a létünk legnagyobb kincsei. Múzeumok kis számban vannak, hogy rájuk irányítsák a figyelmet, de csöndben őrzik őket a szótárak. Csöndben, zárkózottan írta az én professzorom a legnagyobb magyar-olasz szótárt. 1963. március 15-én látta el névjegyével az előszót. Kossuth Lajos kiváló kutatója másképp nem is cselekedhetett volna. Küldetésemről, terveimről Szegeden senkinek sem beszéltem, de volt, amit nem lehet eltitkolni, így kaptam meg a legnagyobb kitüntést Timár Lajosné tanárnőnkől: „*vocabulario ambulante*” – „*mozgószótár*”. Céloom annyira bennem élt, lobogott, hogy nem tudtam teljesen véka alá rejteni.

– *Szakdolgozatát Torquato Tassóról írja, később pedig lefordítja az olasz reneszánsz irodalom legnagyobb klasszikusának fő művét, A megszabadított Jeruzsálem című hőskölteményt. Mi ragadta meg az itáliai költőfejedelemtől életművében?*

– Tasso a magyar művelődés legnagyobb hiányát mutatja. Legfontosabb fordítói feladatomban tartottam, hogy ezt a hiányt megszüntessem. Ha nem szerettem volna meg annyira, mint ahogyan sikerült (hiszen a vártnál jobban, mélyebben

tudtam vele azonosulni), ezt a munkát még akkor is el kellett volna végezni. Azért merek erről ily nyíltan vallani, mert a *Búvópatak* részéről nagy megtiszteltetés ért azzal, hogy megjelent Németh István Péter nagyon szép és alapos méltatása Tasso-regényemről. Ezért most is köszönetet mondok. Tasso lírai verseiből már Szegeden fordítottam. A *megszabadított Jeruzsálem* átültetésébe 1966. október 2-án kezdtem, Zalaszentgróton. Családomban nem akartam izgalmat kelteni a képtelennek látszó tervemmel, ezért titokban tartottam mindazt, amit ezzel kapcsolatban cselekedtem. Már első változatban 10.636 sort ültettem át a 15.336-ból, amikor 1973 húsvétján készítést éreztem arra, hogy szüleimnek beszámoljak munkámról. Az öcsém ekkor Kanadában volt ösztöndíjas. Neki levélben számoltam be. Ekkor fogalmaztam meg azt, amit a tízezredik sor magyar megszólaltatása után éreztem. Olyan élményben volt részem, mintha láttam volna azt, hogy Michelangelo hogyan faragja az első *Pietàt*. Igen! Ez volt a legnagyobb vigaszom. Tisztában voltam azzal, hogy oly korban élek, amelyben Tassóra nincs szükség, és főképpen arra nincs, hogy a legnagyobb keresztény hőseposz magyarul öltönnön testet, de én már túljutottam a beavatás nagy ünnepén.

A szonettet jó Petrarcától tanulni. Faludi Ferenc és Kazinczy is felfedezte a benne rejlő művészi lehetőséget. Modern irodalmunkban is jelen van. Stanzát Arany János is sokat használt. Az eredeti magyar tercina ritka, mint a fehér holló. Ennek az okát hamar megsejtettem. Ám ennél sokkal fontosabb az, hogy akik eposzírásra ihlettek, azoknak a világa olyan, hogy szerintem leginkább dantei megközelítéssel lehet felidézni.

Zenei tanulásom, rajongásom nélkül sohasem mertem volna Tassót fordítani. A testvérműzsák annyira jelen vannak

Tusnady László családjával

életemben, hogy Tasso világa nagyon otthonos volt a számomra. Most nem hálátlanságból hallgatom el mindazt, ami Dantéhoz köt, amivel tartozom neki, de ehhez nagyon hosszú vallomás kellene. Azt is csak távirati stílusban mondhatom el, hogy Liszt Ferenc zenéje nagyon korán ihlető forrásom volt abban, hogy Dante és Tasso világát még közelebről ismerjem meg, élhessem át.

– *Zalaszentgrótot említette. Hogy került a Dunántúlra?*

– 1965-ben úgy látszott, hogy Gödöllőn lesz állásom. Míg ösztöndíjas voltam Perugiában, idehaza eldőlt a sorsom. Ilku Pál rájött arra, hogy sok a gimnázium, és lépett egyet. Minden bezárult körülöttem. Mikor faggattak, csak ezt mondtam: „*Bárhova elmegyek, de az olasz tanításáról nem mondok le.*” Valahogy megtudta ezt Herczeg Gyula professzor úr, és amikor a zalaszentgróti olasztanítás oda jutott, hogy már két olasztanárra volt szükség, jelezte az illetékeseknek, hogy rám számíthatnak. A zalaegerszegi pedagógusvezetők azt hitték, hogy Budapestről könnyen visznek frissen végzett munkaerőt. Csalódtak. Budapesten senkit sem találtak. 1961-ben csak Szegeden indítottak olasz szakot. Úgy mentem az elosztóbizottság elé, hogy fogalmam sem volt arról, hogy hová kerülök. A két zalai illetékes, számomra érthetetlen módon, biztosra vette, hogy Zalaszentgrótra akarok menni. Huszonnégy órai haladékot kértem, hogy döntsek, mert nem akartam a szüleimtől oly távol lenni. „*Ez a hivatástudat?*” – vágta a fejemhez egy fura hang. Elöttem egy magyar-olasz szakos társamat dicsérték agyon, mikor megjelentem, ő ugyanis a rendőrségen találta meg hivatását. Egy másik társam pécsi állást nem fogadott el. A haladék-időben felkerestem Koltay–Kastner Jenő professzor urat. Tanácsot kértem tőle. Ő dicsérte a lehetőségeimet. „*Milyen Zalaszentgróti?*” – kérdeztem tőle. „*Nézzük meg a lexikonban!*” – válaszolta kedvesen. Tájékozódunk. Az volt a nagyon jó, hogy elmondta a tagozat előnyeit. Az egyetemi tanítás első, második évéhez hasonlította a heti hat olaszóra lehetőségeit. Sőt a szakkör még többletmunkát is biztosíthat. Nem beszélve arról, hogy épp a professzor úr javasolta nekem, hogy járjak művészettörténet-órákra. Ezt nagyon jól össze lehet kapcsolni. Ilyen előzmények alapján lettem kilenc évre zalai. Életem egyedüli és feledhetetlen szép korszaka volt.

– *Pályakezdeként érték kudarcok?*

– Az első igazgatóm, Vendel Zoltán Szibériában volt hadifogoly négy évig. Megtanult oroszul. Hajdan a sárospataki tanítóképzőben tanult. Hallatlan energiával levelezőn szerezte meg az orosz-német gimnáziumi tanári oklevelet. Mindig sokra tartottam, ő is megbecsült engem. A párttal formálisan azonosult. Azt hitte, hogy örömet szerez azzal, hogy KISZ-párt összekötő tanárnak akart jelölni. „*Zoli bácsi, inkább öt évi fegyház!*” – mondtam neki. Semmi pénzért nem léptem volna be a pártba. Ez viszont alapfeltétel volt. Legalábbis nekem ezt mondták. Ha nem így lett volna, akkor sem láttam semmi értelmét az ilyen időpazarlásnak, erkölcsi oldaláról nem is beszélve. Mindezt nem mondtam volna el, ha nem ért volna az a meglepetés, hogy Zoli bácsi a történetek után még jobban tisztelt engem. Harcok voltak Zalaszentgróton. Zoli bácsi utódja erőszakkal megszüntette az olasz tagozatot. Lassan-lassan beláttam, hogy az ottani küldetésem mindenféleképpen véget ért.

– *Visszatért szűkebb hazájába, és a miskolci Zrínyi Ilona Gimnázium tanára lett, majd a Miskolci Egyetem Comenius Tanítóképző Főiskolai Kar Nyelvi és Irodalmi Tanszékének tanszékvezetője. „Ha a*

tanításról vitatkoznak, leggyakrabban az az érzésem, hogy a lételemet vonják kétségbe. Ha ezt a szent hivatást hamisan bírálják, megnyugszom, mert látom azt, hogy nem tudják, mit cselekszenek. Nem tudják jó fél évszázados küldetésem lényegét” – írja egyik tanulmányában, amelyből megérthetjük, mit jelentett Önnek tanítani. Most inkább arról kérdezném, hogyan sikerült pedagógusi pályáján a művészetet és a tanítást összekapcsolnia?

– Számomra a tanítás igazi művészi kiteljesedés. Pheidiasz munkáját tanulmányoztam Görögországban, és megdöbbentett az, hogy a nagy görög szobrász oly sok műve pusztult el, hogy igazi arcát ma már nehéz meglátni. Tanításában mégis élnek az alkotásai. Lelkének gyöngyei követői remekeiből villannak elénk. Miskolcon mindig volt ének-zene tagozatos osztályban olasztanítás. A gimnázium UNESCO iskola volt, évente az egész intézmény számára volt színházi rendezvényünk. Négy drámát írtam a tanítványaimnak. Feledhetetlen dolog úgy írni, hogy közben hallja az ember a szerepre kiválasztott diák hangját. *Tragédia* című drámámat nagyon fiatalon írtam. Akkor a hidegháború volt a fenyegető „járvány”. A gondolkodó emberben keltette a legnagyobb félelmet. Novák Tamás tanítványom már katona volt akkor, amikor elküldtem neki ezt az írást. Grafikai művekkel mondta tovább azt, amit én elkezdtem. Rábészelt arra, hogy adjuk elő. Ez 1983-ban történt. Ennek az évnek a nyarán szintén perugiai ösztöndíjas voltam. Nagyon érdekes tanulmányokat találtam a tibeti lótuszvirág-szimbolikáról. *Életfa-lótuszvirág* című versemet a környezetpusztítás ellen írtam. Ez lett a drámám első és harmadik része. Középre került a *Tragédia*. Az egész címe *Triptichon* lett. Ez volt az utolsó miskolci színházi előadásom. Az 1984-ben végzett osztályom tanulói már korábbi rendezvényeimben is szerepeltek. Ezzel a munkámmal búcsúztam el tőlük. Ám más osztályokból is voltak tanítványaim, hiszen férfi szereplőim is voltak. Ebben az osztályban viszont csak lányok voltak. Az előadásra eljött a feleségem. Szíve alatt már ott dobogott a fiunk szíve.

*Pályám elején fájó szívvel tapasztaltam,
hogy az anyagi megbecsülés
fordított arányban áll a hűséggel.*

Feleségem számításai szerint nyolcezer tanítványom volt. A jövődő tanítóinak leginkább a tanítás örömét, szépségét akartam megmutatni: a velünk hozott fényt kell felragyogtatni. Ez a legfontosabb. Sokan más-más területeken dolgoznak, de úgy látom, hogy tanítói szemléletük, látásuk segíti őket. Az idegen nyelvek ismerete nagy áldás. Az ember munkalehetősége is nő nyelvtudásával. Pályám elején fájó szívvel tapasztaltam, hogy az anyagi megbecsülés fordított arányban áll a hűséggel. Ki minél hamarabb hagyta ott a tanítást, anyagi téren annál messzebbre jutott. Nekem a tanítás az életem volt.

Műzsám az egész családom. A hajdani, a születésem után ajándékba kapott, a mostani is. Amikor a jövődöbelimnek az olasz tanítótam, pihenési időben meglepett egy kérdéssel. Mit tartok a szerelemről? Kicsit tűnődtem, majd felidéztem magamban a lehetséges válaszokat. Ezek közül a legszebbet mondtam el. „*Sokféle lehet, de számomra az az igazi, ha a szeretett lény szemében megpillanthatjuk gyermekeink szemét.*” Mária (Rióka)

és Peti tekintetében így villan fel ez az igazság. Immáron ez fénylik fel Marcika, Bercike és Hajnika tekintetében. Ők az unokáim. Íme, az én ihlető forrásaim.

– *Elsősorban magyar és olasz irodalommal foglalkozik, de vallja, hogy az alapos művészi és tudományos munkához – mint láthattuk, a társművészetek kutatása mellett – szükséges a látszólag távoli művelődések ismerete is, mert a mi ősi gyökereink Eurázsia igen fontos szellemi kincseit őrzik. Ezért tanult meg törökül?*

– Valóban ez volt a legnagyobb ok. Igen nagy szerencsének tartom, hogy édesapám sokat beszélt a diákéveiről. Debrecenben két török diáktársa is volt, Ali Fenzi és Asim Mustafa Baturay. Oly érdekesen, színesen idézte fel emléküket, hogy valamit megsejtettem abból a világból, amely sok mindenben eltér a miénktől, és semmi köze sincs ahhoz a nagy történelmi meghasonláshoz, amelyet később megismertem.

A zongorázás közben már megsejtettem valamit az emberi lélekből. Rádiókat 1944-ben elrabolták, újabb rádiók csak 1953-ban lett. Zongoránk húrjait kivágták. Első megtakarított pénzünkből ezt a hangszerünket javíttattuk meg. Édesanyám hetven évig zongorázott rajta. Mint már említettem, a zene vitt el a nyelvek birodalmába. Itt most azért beszélek róla, mert bizonyos cseggöldi években a nagyon ritka, messziről szűrőmlő furulyaszó volt az egyik feledhetetlen zenei élményem. A templomi énekekben a lélek és a test szent és örök kapcsolatát sejtettem meg. Néhány népdalt tanítottak az iskolában, de a mozgalmi dalokban nem az emberi lelket éreztem meg – valami egészen mást, az ész nélküli erőszakot. Abból pedig elegendem volt.

Mindezt azért mondom el itt, mert valószínűnek tartom, hogy a zene iránti hiány nyitotta ki lelkemet a nyelvek világára. Elsősorban az anyanyelvem ejtett rabul. Édesanyám rengeteget olvasott. Oly sok történetet mondott el nekünk, hogy idővel kedvem támadt arra, hogy regények részleteit visszamondjam neki. Ennek nagyon örült. Sok keleti történetet megismertem. Ezek felcsigázták a képzeletemet. Körösi Csoma Sándor hallatlan tudása, egyedüli teljesítménye megdobogtatta a szívemet. Germanus Gyula könyveit is hamar megismertem. Amikor gimnazistaként egy budapesti antikváriumban Kúnos Ignác török nyelvkönyveire bukkantam, rögtön megvettem őket. Épp az említett felvételi vizsga után jött el az idő, hogy belemélyedjek a török nyelv tanulásába.

Egyedüli élmény egy nyelvet minden segítség nélkül megtanulni. Kúnos Ignác szemlélete lenyűgözött. Az első kötetben semmi saját rögtönzött török szöveg, csakis eredeti néprajz: közmondások, népdalok, népmesék. Nyelvtanárként tudom, hogy mindazt, amit ekkor átéltem, nehéz átvenni a tanításba, de áttételesen, óvatosan, észrevétlenül lehet. Ennek a lényege a nyelv zeneiségének a megérezése. A gondolatoknak az a rendkívülisége, amely megnyitja az emberi lelket. A régi török irodalomban sok az arab és a perzsa szó. Ez a két nyelv is túl hamar felcsigázta érdeklődésemet. Egy-egy új nyelv tanulásának a kezdetét úgy tekintem, mintha újabb születésnapom lenne. Négy nyelvcsaládhoz tartozó nyelvekkel foglalkoztam, tanultam őket. Mindig is szerettem az általános nyelvészetet. Szükség van rá, de számomra úgy lett igazi, hogy a különböző nyelvcsaládokhoz tartozó nyelvek vittek közelebb az ősi gyökerekhez, az emberiség közös szívveréséhez.

1985-ben Sárospatak vezetői kértek fel arra, hogy legyek a rodostói kormányzónak, Suleyman Oğuznak a tolmácsa. Megtudtam tőle, hogy Törökországban akkor bevett gyakor-

lat volt, hogy messze tartományokból helyezték a kormányzókat új munkahelyükre. Ő ezer kilométernél távolabbról került Rodostóba. Francia és angol egyetemeken tanult, de a küldöttség tagjai csak törökül tudtak, és különben is fontos, hogy egy politikus az anyanyelvét használja idegenben is, mert így nehezebb kiforgatni a szavait – odahaza. Ősei pástorok voltak. A yörük törzshöz tartoztak. A népművészet szeretete beszédét is áthatotta. Bartók Béla és Adnan Saygun náluk gyűjtötte a népdalokat 1936-ban. A parlamentben is volt fogadás. A Tanácsi Hivatalok elnöke, Fónya Gyula fogadta a küldöttséget. Suleyman Oğuz a beszélgetés elején elmondta, hogy az ő felettese, a török államfő azt üzeni a magyaroknak, hogy három nagy múltú rokon nép egyike a hun, másik a török, és harmadik a magyar. Nagyon tanulságos volt Fónya Gyula válasza: „A mi történéseink már oly sok mindent állítottak történelmünkről, hogy ez is igaz lehet.”

A küldöttség tagjai nagy érdeklődéssel tekintették meg a gyönyörű termeket. Kíváncsiak voltak a részletes magyarázatra. Az egyik teremben szokatlan ételzsong terjengett. Érdeklődésemre megtudtuk, hogy az előző nap ott ebédelt Ceaușescu fia. Meglepték a képzőművészeti alkotások. Rácsodálkozott Vajdahunyad várára. „Hogy került az ide?” – kérdezte.

– *„Trianon / tort ül / trónon. / (Lelkünkben / reszket a zászlónk, / de onnan soha senki / se tépheti ki.)” – írja A vézget trombitája című versében. Mi magyarok – a bibliai parancsnak engedelmességgel megbocsáthatunk-e valaha Trianonért?*

– Elsősorban az kellene, hogy a világ megbocsásson saját magának, azért a tettéért, amelyet ezzel az iszonyú önpusztítással elkövetett. Nap mint nap látjuk, hogy amilyen mértékben pusztítanak minket, olyan arányban őrli fel magát egy halálmalomban, örvénylő spirálban Európa. A magyarságlét szervesen kötődött és kötődik a világhoz. „Beata Ungheria” (boldog Magyarország) – írta Dante. Tőle azt tanultam meg, hogy mi úgy tudunk boldogok lenni, ha az olaszok is azok. Ugyanígy látom a törökök boldogságát – a többi emberét is. A népek testvérré válását belénk oltotta hitünk, küldetésünk, művészetünk. Ellenségeinket is szeretjük, de Jézus is elmenekült ellenségei elől, míg nem teljesítette küldetését. Mi élesztő vagyunk, a világ kovásza. Azok is maradunk. Addig leszünk, addig létezőnk, amíg ezt a küldetésünket tudjuk teljesíteni.

Édesanyám Fehérgyarmaton született, és ott kezdte el középiskolai tanulmányait a beregszászi fiú gimnáziumban. Ez egy kicsit zavarosan hangzik. Miért ment oda? Ráadásul ehhez külön engedély kellett. Egyszerűen azért, mert Fehérgyarmaton nem volt más lehetősége. A beregszászi iskola oda menekült.

Anyai nagyapám Galánta közelében, Nemeskajalon született. A sátoraljaújhelyi temetőben pihen. Hasában egy puszkagolyó volt, az első világháborúban kapta. Magával vitte a sírba. Városom is puszkagolyót visel magában. A szétszakított városok (ha nem magyarok), nem viselik örökké magukban a puszkagolyókat, azok ott nem tokosodnak be, nem kövülnek beléjük, mert kihullanak az időből a szétszakadás-okok. Így lett újra Berlin egységes város. Sátoraljaújhely nem az.

A bűn és bűnhődés rendje az, hogy a büntetés ideje valamikor lejár. Berlin vagy Sátoraljaújhely volt-e bűnösebb város? Az elsőhöz képest ennek talán még bűne sem volt, jöllehet, „bűnösök vagyunk mi, akár a többi nép”. Igen, de a többi nép mind ezen a szinten bűnhődött-e és vezekel-e egykori vétkeiért?

Berlin egységes, Újhely nem. Berlinnek bűne volt, Újhelynek végzete. A bűnhődés ideje lejár, a sorscsapásé örökletes lehet.

Egyetemista koromban egy-egy hónapot töltöttem Romániában. Világlátásomat rendkívülien gazdagították azok az élmények, melyeket ott átéltem. 1962-ben az öcsémmel és az egyik unokatestvéremmel kétezer-háromszáz kilométert tettünk meg vonaton körutazási jeggyel. 1964-ben sokat gyalogoltam. Mintha Bartók és Kodály világa élt volna még mindig körülöttem. Hasonlíthatatlan szép és megrázó élmény volt. Szegeden néhány társamnak említettem a látottakat. A leendő munkahelyem számára készített KISZ-jellemzésbe a szakmai elismerés mellett be akarták venni azt, hogy nem marxista világnézet alapján gondolkodom, és a nacionalizmus kérdést túl naivan, gyerekesen látom. Ami a marxizmust illeti, teljesen igazuk volt, de a marxista tárgyakból jobb jegyeim voltak, mint több „hithű” véleményezőnek. Kijelentettem, hogy semmiféle véleményt nem kérek, ha ezeket az áskálódó mondatokat nem hagyják ki. Egyelőre ennyi lett nagy utazásaim eredménye. Igaz, verseket is írtam, de azokat lezárt borítékokban, biztonságos helyen tartottam. Végül szelídített véleményt adtak.

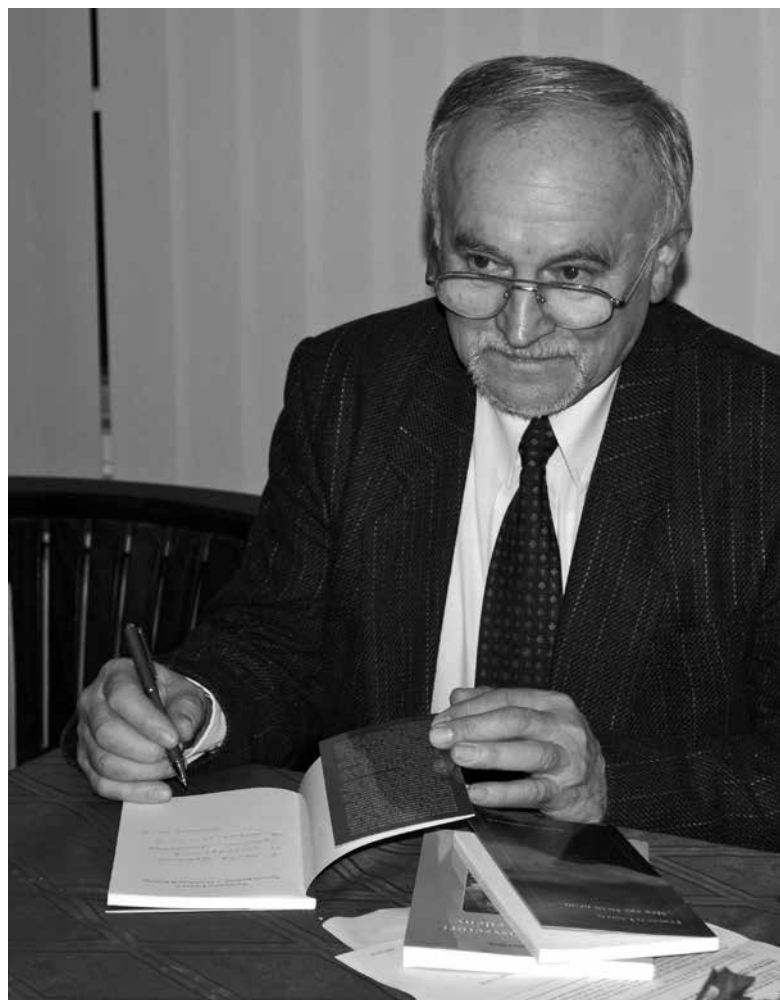
Alexander Dubček, a Cseh és Szlovák Szövetségi Parlament elnöke 1992. február 7-én Sárospatakon járt. Akkor döntöttek arról, hogy főiskolánknak lesz kihelyezett tagozata Kassán. Mintegy ötszáz leendő tanítónak tanítottam a magyart. Bizony mondom, nem egy meghasonlott hazai fiatal életrendjét, világlátását, hazaszeretetét, jövőjét határozná meg, ha olyan körülmények között kellene élnie, mint az ottani tanítványaimnak. Comenius hangsúlyozta, hogy a gyermek szellemi fejlődésében meghatározó szerepe van az anyanyelvnek. Csodálom a nemzetközi tudásszintet ellenőrző felméréseket. Ezek mindent kimutatnak a mi gyarlóságunkról. Csak az nem derül ki, hogy Európában nem egy helyen ismertem olyan iskolát, amelyben a tanító a legnagyobb lendülettel ordítozhatott a kisgyermekre, például így: „Ha ezt magyarul mondd megint, a nyelvedbe szúrom a körzőt.”

Tudom, hogy kell a felmérés, de ahhoz már szemtelenség kell, hogy úton-útfélen azt hallja az ember, hogy nyelvtudásunk terén mélyponton vagyunk. Ez a szemlélet oly régi, hogy már nem is csodálkozom rajta. A Leonardo da Vinci Akadémia ülésén 1985-ben egy párizsi román nő boldogan jött hozzám, és örömmel állapította meg, hogy román vagyok. „Miért tart románoknak?” – kérdeztem tőle. Meglepődött, mintha nem értette volna a kérdést. Majd megmagyarázta. „Hallottam az olasz beszédét, és tisztában vagyok azzal, hogy egy magyar nem tud ilyen jól megtanulni olaszul.” Nem kérdeztem meg tőle, hogy mi lenne a franciákkal, ha legalább egyharmaduk rákényszerülne arra, hogy ne az anyanyelvén szerezze meg a kenyerét.

A főiskolai tanításomat egy jegyzetemmél akartam megkönnyíteni. Ez két fejezetre oszlott: 1. *A félelem feloldása irodalmi művek segítségével*, 2. *A művészet erőforrás*. A kassai tanítványaim leptek meg leginkább. Szünetben is nagyon izgatta őket ez a kérdés. Elmondtam nekik Avicenna kísérletét. A bölcs orvos egy erdőben, elkülönítve tartott ketrechen két bányát. Az egyiket békés, nyugodt környezet vette körül, a másik közelében egy farkas volt. Nem árultam el a végkifejletet. „Mire gondolnak? Melyik bányát maradt életben?” – kérdeztem tőlük. „Az, amelyik a farkas közelében volt, mert olyan, mint mi, ha a főveszélyt legyőzi, a kisebbek nem árthatnak neki.” Mondanom se kell, hogy Avicenna ennek az ellenkezőjét tapasztalta.

Van-e megbocsátás Trianonért? Sokak válasza kellene. Azoké is, akik hazájuktól, emberi méltóságuktól megfosztva mentek át a nagy csendbe csendesen. Megbocsátunk; de a bűnt nem fogjuk dicsérni, dicsőíteni, mert ez is véték. Pio atya tudta, hogy rendkívüli szerep vár reánk. Trianon! „Kik ezt a tettet elkövették, / népiünket keresztre feszítették, / most zengik itt az óra, / hogy ők tanítsanak a jóra.” Megbocsátás van, de bűnbánat sehol. Ez így lesz-e mindig? Nem! A mindenség rendje számomra azt sugallja, hogy a világ nem állhat örökké a feje tetején.

– Sárospatak olasz testvérvárosának, Collegnónak a díszpolgára. 1980-ban a Római Nemzetközi Tudományos és Művészeti Leonardo da Vinci Akadémiának és a Nápolyi Nemzetközi Tudományos és Művészeti „Pontzen” Akadémiának lett a tiszteletbeli tagja. 1999-ben Széchenyi Professzori Ösztöndíjat kapott, egyetemi doktori címet pedig a Kossuth Lajos Tudományegyetemen. A Miskolci Egyetem Bölcsészettudományi Kar Doktori Bizottságának a tagja. A Magyar Tudományos Akadémia köztestületi tagja. Mit jelent Önnek a siker? Meglepődtem, hogy gazdag életútját eddig semmilyen állami kitüntetéssel vagy szakmai díjjal nem ismerték el. Óhatatlanul Madarász Imre sorai jutottak eszembe, melyet a Csontváry zarándoklata című eposzának előszavában, Adyt idézve („Ki magyar tájon nagy sorsra vagyik... Rokkanva ér el az éjszakáig.”) írt: „Nemzeti sorstragédia ez eposzformában: példabeszéd-példabeszély arról, hogy a kicsinyesség, a rövidlátás, a konformizmus, a sznobság avagy a dantei Pokol első énekében a legártalmasabb fenevadként ábrázolt irigység hogyan ölte homályba, ködbe, porba az (el)ismeretlenség »nagy éjszakájába« megannyi jeles honfitársunkat, gyakorta éppen a leeurópaibbakat.”

Tusnady László

– Madarász Imrének gyönyörű soraival azonosulok. Itália-nistáink közül ő az, akinek az egész lényéből az olasz művelődés olyan szeretete árad, hogy a legnagyobb erőt adja a tanítványoknak, a követőinek, hogy érdemes ezen a pályán haladni. Valójában jövőnk emberi, szellemi kiteljesedésének rendkívüli pillanatait éljük meg.

Amikor úgy látszott, hogy nem sikerül *A megszábadított Jeruzsálemet* megjelentetni, az öcsém azt javasolta, hogy sokszorosítsam fordításom öt énekét ötven példányban, és küldjem el olyan illetékeseknek, akik meg tudják ítélni azt, hogy milyen lehetőségei vannak a kiadásnak. Az ELTE BTK Olasz Tanszékének a vezetőjét, Szabó Győzöt is felkerestem, és átadtam neki az egyik másolatot. Tőle tudta meg Madarász Imre eposzfordításom hírét. Ő 1995. március 20-án telefonált nekem. A segítségével jelent meg Tasso-fordításom 1995 szeptemberében, és ezzel kezdődött az az áldásos munka, amely azért egyedüli az életemben, mert a számomra olyan, mint ha a reneszánszban élnék.

*A mindenség rendje számomra
azt sugallja, hogy a világ
nem állhat örökké a feje tetején.*

Tasso világa figyelmeztet arra, hogy nem elég a tehetség, nem elég a teljesítmény, mert a körülmények hatalma mindent felboríthat. Még tragédiája előtt, az egyik szereplője szájába adja azt, amit ő hitvallásnak tartott. „*A munka maga a legfőbb jutalom*”.

Elidegenedett korunkban isteni ajándék mindaz, ami lehetővé tette, hogy küldetésemet mostanáig teljesíttem. Úgy érzem, hogy még sok feladatam van. Ihletett minden elismerés, amely munkámat követte. Ha egyetlen embertársam

élethitét, hazaszeretetét tudom erősíteni, az nekem igazi boldogság.

A siker elmúlhat, de van, ami nem tűnik el, mert szükségessé válik, mint a kenyér. Fontos lesz, mint a víz, mely tiszta forrásból fakad, és oltja a lélek szomját, simogatva érinti meg az ajkakat.

Olyan nagy művészek világában élhettem, dolgozhattam, akiknek a titka több nyelven nyílt meg előttem. Ezért nem vártam és nem várom az elismerést külön, mert egymagában csoda az a számomra, hogy meghasonlott, elidegenedett világunkban létezik még lélektől lélekig igazi áramlás. Sikernek tekintem azt is, ha egy-egy mosolyt tudok csinálni a fáradt arcokra. A mi kicsi országunk is elég nagy ahhoz, hogy fogadjam el azt, amit eddig kaptam, hiszen sok mindenre nem számítottam. Segíteni, adni akarok, és nem kapni.

Állami kitüntetések? A jövő a lényeges. Hazánk felelőseitől azt várom, hogy védjék meg hazánkat a külső és belső járványoktól. Elismerés ért, ezért bármilyen panasz túlzás lenne a részemről. Semmi zokszóra sincs okom, jóllehet beszélgetésünk során feltártam olyan tényeket is, amelyek sohasem töltenek el örömmel. Az én célom az, hogy a magyarság templomát építsem. Hogyan? A megítélés nem az én feladatam. Mit ér az embernek, ha az egész világot meghódítja, de közben saját magát elveszíti. Én nagyon sajnálom azokat, akik mindent a hírért, dicsőségért, a hataloméért áldoznak fel.

A legnagyobb elismerés az, ha vannak olyanok, akik szeretettel fogadják szavamat. Diáktalálkozókön részesülök abban az örömben, hogy nem volt hiába. Több szeretetet kaptam tanítványaimtól, mint amennyit vissza tudok nekik adni.

Negyvenöt évvel ezelőtt elköltöztem Zalaszentgrótról, akkor úgy éreztem, hogy szívem egy része ott maradt. Amióta a *Búvópatakban* jelennek meg írásaim, azt élem meg, hogy valójában sohasem jöttem el a Dunántúlról.

Tusnády László

A rádió

Anyag, anyag és sanda gépek árja
uralkodik már rémítő erővel,
jó, hogyha szembenézünk az idővel,
mert mű-lét van már, s holt arcunk lezárja;

de döbbenvén a rádióm szavára,
én harcba szálllok minden kétkedővel,
tudom a bajt, a létet mérgezővel
nem kötlek össze, rádióm, te drága.

Nyelvem zenéjét vidd csak messze, messze!
Hadd hallja mind, kin ül köd, barna este,
ki másutt nem lel szép anyai szóra!

Hazáját hallja itt e nyelv-zenében,
s anyamosoly-fény léte börtönében.
Bú volt itt nemrég, s felderül az óra.

A parttalan örömek árja árad,
magam vagyok már mily rég a szobában,
de mégsem égek vak magány honában,
mit a hang átjár, látom azt a tájat.

Örök nagyoktól lét-harmóniákat
ki hallhatott így rég napok korában?
Zene csillámlott drága palotában,
Mátyás király is zengte a vivákat,

de mindazok, kik ebben részesültek,
ó, hányan voltak, széptől részegültek?
S kik távol éltek pompa-palotától,

kérdezhették-e, mi az, ami zendül,
mi dob dobog, mily húr varázsa pendül?
Nem vak köd volt-e fény mellett a távol?

Trianon

magyar szóval, lengyel szemmel

Ahhoz, hogy a trianoni békediktátum óta eltelt száz év vergődéseit és tragédiáját a maga teljességében megértsük, évszázadokkal mélyebbre kell tekintenünk Magyarország és az egész Közép-Kelet-Európa történetében. Lengyelország és Magyarország egyaránt a X. században vette fel a kereszténységet (966-ban, illetve 972-ben), ezáltal a két ország a nyugati rítusú keresztény Európa keleti és délkeleti térségében „védőbástyát” képezett a kontinensre támadó idegen népek, vallások és kultúrák ellen (elsősorban a mongol-tatár, illetve az oszmán-török birodalmakkal szemben). 1241–42-ben sem a lengyel fejedelmek, sem IV. Béla magyar király nem volt hajlandó harácsot fizetni Batu kánnak, aminek a következménye az ország végigpusztítása és kirablása lett mindkét országban. Oroszország elfogadta és kétszáznegyven éven át hordozta a tatár hűbéri igát, az oroszok mentalitása (részben ezzel összefüggésben) máig különbözik a nyugat-európaiktól. Magyarország lakossága viszont egyetlen év alatt három millióról másfél millióra csökkent, bár megmaradt az ország függetlensége.

Ekkoriban változott meg első ízben a Kárpát-medence népességének az összetétele, a szomszéd országokból ekkor indul meg a vlahok, a szlávok, illetve a (különböző származási helyű) németek betelepülése-betelepítése. A harcokban pedig elsősorban a fegyverfogásra alkalmas magyar férfilakosság szenvedte el a legsúlyosabb vérvesztéseket, ami szintén a magyarság számarányát csökkentette. A XV. századra a magyar lakosságarány valamelyest visszaemelkedett (75%-ra).

A XIV–XV. században az oszmán-török hódítás terhe nagyrészt a magyar királyság „nyakába szakadt”, a balkáni országok sorra elbuktak, iszlamizálódtak, Konstantinápoly elszigetelt erődváros lett-maradt, egy ideig legalább – bukásáig. A következő évszázadban váltakozó sikerrel folytak az ütközetek: a várnai súlyos vereséget (1444) fényes győzelem követte Nándorfehérvárnál (1456), majd következett Mohács 1526-ban. Erdély török hűbérbirtok lett, az északi és nyugati magyar országrész ettől kezdve a német-római császár (Habsburg Ferdinand) birodalmának a része lett. A magyar–Habsburg belviszályok, a török portyázások egyaránt gyengítették az ország haderejét, a végvári rendszer is legfeljebb ideig-óráig volt képes fékezni a török előrenyomulást. A törökök ezerszámra szállították el a magyar hadifoglyokat, és adták el a keleti rabszolgapiacra, vagy neveltek a gyerekekből török-hű janicsárokat.

Bécs felmentése 1683-ban – Sobieski János lengyel király seregei által –, majd Buda visszavétele 1686-ban megrendítette és hamarosan megszüntette a magyarországi török jelenlétet és pusztítást, az ország állapota azonban katasztrofális volt. Egy 1720-as népszámlálás szerint a lakosság összlétszáma három-három és fél millió volt, ebből mindössze 54% a magyar. Lipót császár – tanácsadója, a cseh származású Kolonich érsek sugallatára – betelepítési tervet dolgozott ki,

Olvasólámpa

KÖNYVEKRŐL, ÍRÓKRŐL

„*hogy a nyugtalanságra hajló magyar vér a némettel szelídítettessék*”. Mintegy fél évszázad múltán (1787-re) az országlakók száma nyolcmillióra emelkedett, a magyarság részaránya pedig 39%-ra süllyedt (3,12 millió), ez így felelt meg a soknemzetiségű Habsburg politikának.

Az 1848–49-es forradalom majd szabadságharc csak részben volt képes a maga oldalára állítani a magyarországi nemzeti-ségeket, amelyek egyre inkább „öntudatosodtak”, olyan követeléseket támasztottak (az éppen harcba lépő) magyar forradalmi kormánnyal szemben, amelyek teljesíthetetlenek voltak (lettek volna). 1867-re Ausztria hatalmi fölénye és a németesítés politikája megrendült (részben az itáliai, részben a Poroszországtól elszenvedett vereségek miatt), a birodalom dualista állammá alakult át. Ez a változás azonban elégedetlenséget váltott ki (cseh biztatásra) a szlovákok és főként a románok körében. 1910-re a magyarság részaránya valamelyest növekedett (57%-ra), amelyet részben a hazai németek és a zsidók asszimilációja eredményezett, de a területi elosztás egyenetlen volt. A nemzetiségek (északon, keleten és délen) zárt közösségekben éltek, függetlenedési törekvéseikben a Magyarországgal szomszédos országokra támaszkodtak: a Román Királyságra (1881-től), a Szerb Királyságra, a szlovákok pedig a szintén öntudatosodó csehek támogatására számítottak. 1910 körül már úgy beszéltek Pozsonyról, mint a hamarosan létrejövő Szlovákia fővárosáról. 1895-ben, a Kisebbségi Kongresszuson felmerült szlovák és szerb autonóm megyék szervezésének gondolata, a románok pedig le akarták választani Erdélyt Magyarországról és föderatív állammá tenni.

Magyarországon a háború befejezése után bekövetkezett a Tanácsköztársaság és a vele járó proletárdiktatúra...

1914-ben kitört a világháború, Magyarország rákényszerült a szövetségre Ausztriával, mert csak Ausztria győzelme esetén számíthatott arra, hogy a nemzetiségek nem szakítják ki Magyarországból a maguknak kiszemelt országrészeket.

Az öt évig tartó (gyakran álló-) háborút az antant és szövetségesei jobban bírták hadianyaggal, élelemmel, Magyarország – mint Ausztria szövetségese – az antant hatalmak ellenségének számított. Ráadásul Magyarországon közvetlenül a háború befejezése után bekövetkezett a Tanácsköztársaság és a vele járó proletárdiktatúra, ami az ország még rosszabb nemzetközi megítélésével járt. Valójában tehát békediktátumról volt szó, amelyet Trianonban Magyarországra kényszerítettek, de az országnak kizárólag az aláírásra volt joga. Az antant oldalán harcoló országok három oldalról vették körül Magyarországot – délszlávok (Szerbia, Horvátország és Szlové-

nia), nyugati szlávok (Szlovákia és Csehország), keletről Románia, de északnyugaton még Ausztriának is juttattak egy kisebb területet. Így a 315 ezer négyzetkilométeres Nagy-Magyarország területe 92 ezer négyzetkilométerre zsugorodott. Az ország határain kívülre került 3,35 millió magyar. Továbbá Horvátországtól elvette a fiumei kikötőt Olaszország, Lengyelország pedig 590 négyzetkilométert kapott Szlovákia északi határvidékén.

A két világháború közötti „békeidőszakban” két európai nagyhatalom is erősödni kezdett, és reváns-terveket dolgozott ki: a bolsevizálódó Oroszország (a Szovjetunió) és a nemzetiszocialista irányba tartó Németország. Magyarország a németek felé orientálódott – már csak a proletárdiktatúrát támogató szovjetektől való félelem okán is. A lengyelek – korábbi történelmi tapasztalataik következtében – mind a német, mind az orosz szomszédságot ellenségnek tartották, a lengyel és a magyar nemzet rokonszenve és egymást segítő készsége azonban változatlanul megmaradt. A józanabb nyugati politikusok (és katonák) azonban már ekkor figyelmeztettek: a trianoni diktátumban „*csupán egy húszéves fegyverszünetben sikerült megállapodni*”. A németek elkerülésével folytatott, közvetlen magyar-csehszlovák tárgyalások sikertelenek voltak, a németek és olaszok irányította bécsi döntés eredményeként azonban 1938 őszén Magyarország visszakapta Szlovákia magyarok lakta déli határvidékét, ahol a magyar lakosság részaránya 86% volt. A következő évben a cseh és a szlovák állam szétvált, a németek bevonultak Prágába, a magyar állam viszont a kelet-szlovákiai Kárpátalját szállta meg. Így egy szakaszon helyreállt az ezeréves magyar-lengyel határ. A II.

bécsi döntés eredményeképpen a következő évben (1940) Magyarország visszakapta Erdély északi részét. Hamarosan magyar csapatok vonultak be a délvidéki Bácska és Bánát területére (1941).

Ez a területnövekedés azonban kérészerű volt: Németország és szövetségesei elvesztették a világháborút, 1947 februárjában életbe lépett a párizsi béke, amelynek értelmében Magyarországnak vissza kellett szolgáltatni az összes „elcsatolt (visszanyert) területet”, vagyis visszaállt az 1938 előtti állapot. A Németországgal való érdekszövetség kártékonynak bizonyult. Magyarország pedig a Szovjetunió befolyási övezetébe került – évtizedekre. A Szovjetunió vonzáskörzetébe került, korábbi kisantant országokban „*csöndben (?) magyarellenes asszimilációs politikát*” folytattak. Tabutéma lett Trianon, 1956, de a lengyel Katyń is (ahol a szovjetek több tízezer lengyel katonatisztet kivégeztek). A hallgatásnak (elhallgatásnak) ez az időszaka 1989-ig tartott.

1992-ben a Magyarok Világszövetsége újjáalakult, nyelvi és kulturális együttműködést kezdett a Kárpát-medencében és a nagyvilágban élő magyarsággal. Megalkották az etnikai és kisebbségi törvényt, amely a Magyarországon élő tizenhárom nemzetiség együttműködését valósította meg. A 90-es években széthullott a Szovjetunió, Jugoszlávia, idővel Csehszlovákia. Magyarország ezekre a változásokra agresszióval nem reagált, szóba sem került többet a fegyveres fellépés velük szemben. Kidolgozták elveiben és megindították napi aprómunkában „*a határokon átívelő egyesítést*”. Célja a külföldön élő magyarság közoktatásának a támogatása: egyetemek, iskolák, óvodák építése, templomok, egyházi intézmények bővítése, felépítése, vállalkozások sikeressé tétele, ottani fiatalok képzése hazai, magyar egyetemeken.

A visegrádi országok (Magyarország, Lengyelország, Csehország, Szlovákia) együttműködése eredményesnek és reményt keltőnek mondható, azonos vagy hasonló álláspontot alakítottak ki az együttműködésre, a közös fellépésre. Közös támogatják a nyugat-balkáni országok EU-felvételét, amivel saját területük gazdasági és biztonságpolitikáját segítik elő. Valójában a korábbiaktól eltérő, de elveiben arra épülő politikát folytatnak. A nemzetiségek léte és kiteljesedése nem a kizorítás vagy a megőrzés irányába hat, hanem az együttműködés harmonikusabbá tétele felé. Lengyelország és Magyarország körültekintően vegye figyelembe az elmúlt ezer év tapasztalatait, de a XX. században létrejött, önállósult nemzetek számára is érezhető „a határok fölött átívelő” együttműködési szándék. A törekvés célja: az Európa testén egy évszázada élő (égő) seb begyógyítása, a fájdalmak körültekintő kezelése.

Sutarski Konrad írása a Szent László könyvek sorozatban jelent meg. I. László király Lengyelországban született, édesanyja lengyel hercegnő volt, László maga is Lengyelországban töltötte gyermekkorát. A sorozatban megjelent könyvek a magyar-lengyel kapcsolatok e régi történelmi gyökereire emlékeztetnek. A címlapon keresztülhúzó fekete vonal a történelmi Magyarország határvonala. A sorozat jelmondata: „*Opus iustitiae pax*”, a latin mondat jelentése: „*Az igazságosság műve a béke*”.

LUKÁTS JÁNOS

KONRAD SUTARSKI

Trianon – Európa nyílt sebe Trianon – otwarta rana Europy

Sutarski Konrad: *Trianon – Európa nyílt sebe – Trianon – otwarta rana Europy*, Bp. 2020, Balaton Akadémia Kiadó.

BAKONYI ISTVÁN

Bence Lajos költői indulása

F1981 az első önálló verseskötet megjelenésének esztendeje. (*Pomurska zalozba*, 1981) Az *Összhang* című antológiában (1979) megismert ifjú költő kibontakozásának ideje. Ekkor lesz középiskolai tanár Lendván, és ez a munka mintegy egy évtizedig tart az életében.

Idézhetnénk Czine Mihály útrabocsátó sorait, az általa tehetséges költőnek tartott, hajdani egyetemi tanítványának erényeit hangoztató fülszövegét. Évtizedekkel később jól látjuk: a kiváló egyetemi tanár és irodalomtörténész nem tévedett.

A címadó verssel és az egész kötettel kapcsolatban írja Péntek Imre: „...Az utóbbi azért is meglepetés (A vers. B. I.), mert – joggal a *Híd* és az *Új Symposion* »emlőin« nevelkedett költő – kötetének jelentős része a szabad vers tömör, szentenciózus, aforisztikus formáját műveli, s ez a pazar rímelésű, ritmusú, szürrealis képekben (és érzelmekben) gazdag szöveg a maga panteista hangulataival igazán kivétel. A kicsit József Attilá-s áthallások sem zavaróak. S végül is egy első kötet a szerep és hangkeresés fóruma is...” Így hát nem véletlen, hogy ez a vers adta a kötet címét is. És valóban: a versépítésben is láthatjuk a nagy költőelőd hatását. Egy hétköznapi helyzet az alap („*Ógyelgek kinn a réteken...*”) és ebből fejlődik ki valamiféle megemelt közlés. (Emlékezhetünk József Attila több nagy versének hasonló építkezésére, pl. az *Eszmélet*, *A Dunánál* vagy az *Óda* esetében.) Bence Lajos apró részletességgel írja le a tájélményt, a bokrok és a méhecske nyújtotta élményt, és ezt követi a „végfelfejlet”: „...*Én összeállok megint / szervezetté, így leszek / teljes: szíves szívtelen...*” Tulajdonképpen egy paradoxonba torkollik a sok kis kép, hogy aztán a „ráadásban”, igen diszkréten a „kedves” alakja is megjelenjen.

Ugyanakkor érdemes odafigyelnünk a költő egyik megjegyzésére, amit Utassy József halálakor vetett papírra: „...*Kezdeti költői próbálkozásaimban (Szíves Szívtelen, első kötetem) a »népi« líra hatásán kívül Nagy László és Ő volt a tanítómesterem...*” S mindezek a hatások nem zárják ki egymást. Gondoljunk csak arra, hogy a fiatal József Attila költészetére egyaránt hatott Ady Endre életműve, az avantgárd és a népköltészet is! S mindezek nyomán született meg egy kimagasló szintézis. És folytathatnánk a sort, ám itt csupán a Bence Lajos hangjára vonatkozó tények a számunkra fontosak. S ha nála kevesebb is a dal, mint a már idézett Utassy Józsefnél, azért ifjú lendülete és szenvedélye valóban mutatja a rokon vonásokat. Miként tagadhatatlan Nagy László hatása is, főként, ha a stilisztikai elemek erejét figyeljük.

Az is jellemzi a versvilágát, hogy egyfajta „világfájdalom” is erőt vesz rajta, ám nem idegen tőle a már említett filozófiai háttér sem. A Czine Mihály által kiemelt „*tűzesség és pirosság*” rögtön a nyitó versben jelen van. A vers születése frappáns hangütése megadja az alaphangot. (Ilyen címen írta annak idején doktori disszertációját Weöres Sándor is. Újabb költő,

aki hatott Bence Lajosra?...). A Bence-vers lendülete lenyűgöző, szinte kamaszos odamondással: „...*versem tüzes lesz / és piros / fölszisszen ha víz-ember / nyúl hozzá...*” Csak az ilyen hangnak van értelme a költészetben – sugallja az ifjú poeta. A tűz mint ősi jelkép a lírában sem ismeretlen, Ady Endre vagy Nagy László költeményei is ezt tanúsítják, hogy csak magyar példákat említsünk, de akár Prométheuszig visszamehetnénk. S mint

Bence Lajos

az emberiség minden fölfedezése, így a tűz is jelenthet pozitív, de negatív értéket is. (A „minden fölfedezést” úgy értem, hogy mondjuk az atomról eszünkbe juthat Paks, de Hiroshima is...) Itt, Bence Lajosnál a vers tüzesége természetesen a pozitív értéktartomány része. Akár a forradalmas lendület is.

A pályán még csak éppen elindult költőt persze sok minden nyomasztja. Szorongásainak egyik bizonyítéka a *Nyulak októbere* című vers, a *Pillanatnyi helyzetem def-iniálása* című ciklus élén. Szemes Péter szerint: „...ebben a forradalom áldozataira (is) emlékező, talán Nagy Gáspár-i ihletésű mementóban még egyértelmű vadász és vad kiléte...” Nem vagyok biztos a Nagy Gáspár-i hatásban, mivel – legalábbis az 1956-ot idéző híres versek később jelentek meg. Persze a szellemi rokonság vitathatatlan. Az sem ritka, hogy egy író vagy költő él az állathasonlatokkal, gondoljunk csak Mészöly Miklós jelentős novellájára, a *Jelentés öt egérről* című műre, amely nem sokkal a forradalom és szabadságharc leverés után keletkezett. Bence Lajosnál már a címbe került hónap neve is árulkodik. (Később majd, a 2016-os verseskötet, a *Szóval vágok rendet* nyitánya, a *Vers magunkról, avagy kósza emlékek 56-ból* ennél még plasztikusabban, jelentősebb terjedelemben idézi meg a történelmi időt. Erről majd később ejtek szót.) A „*Csőre töltött puská a tér*”-féle metaforikus hangütést követi a tragikus helyzet kifejtése. S a tragikus végkifejlet: „...Vállára kap, és én pont / úgy lógok ott fönn, / mintha élnék!” Igen, ilyen abszurd a világ, ilyen abszurd a történelem! – sugallja.

Megvan tehát a fiatal költőben a történelmi érzékenység, a nemzet sorskérdéseit érintő figyelem és érzelmi-értelmi elkötelezettség. Ebben is rokona többek között a Kilenceknek és a Heteknek, akik hasonló módon – bár az anyaországon belül – reagálnak, ha kell, rejtjelesen a kínzó társadalmi-történelmi helyzetekre. Vannak persze áttételesebb közlésformák is, például akkor, amikor a Tétről szól tömören. Eképpen: „*most a nap / is szobatiszta / minden víz / darabokban / vasra verve / minden földrész...*” Óhatatlanul is eszünkbe jut Ady Endre *Kocsiút az éjszakában* című remeklésének kulcsmondata: „...*Minden Egész eltört...*” Igen, az a huszadik századi lélekállapot rögzítése, különböző élet- és társadalmi helyzetekben, más és más költői hangon. Az ilyesfajta párhuzamok is egyértelműsítik az irodalmi folytonosság létét. És folytathatnák azzal, hogy József Attilánál is milyen fontos szerepe van a tél motívumának...

GYAKRAN a szinte végsőig tömörített formákban „definiálja” akkori, „pillanatnyi” helyzetét, lehetőségeit. (*Eltávozás, Mélységben, Elme, Jelkép, stb.*) Ezek a három-négysoros vázlatok pontosan közvetítik az alkotó szándékot, puritán eszközökkel. Szó van bennük sötét gondokról, csónakok nélkül megálmódott folyóról vagy éppen egy szembesítésről. Meditációja így szól: „*Január. Kint fehér csönd, / Itt lenn és ott fönt. / Érik az idő... / Susogó hópelyhek / milliója száll. / Még ketyeg az óra, / de hirtelen megáll.*” Az idő még nem fogy vagy rohan, inkább érik. Így vonul az ember a kiteljesedés felé. Az időt mérő eszköz viszont megáll, sugallván így a rezignációt s talán az elbizonytalanodást. Bence Lajos csöndes küzdelmét.

Itt vannak a korábbi antológiadarabok is, melyek közül a *Felvonom vitorlám* itt némileg módosított címmel van jelen (amott *Felvonom vitorlámat* címmel olvasható, sőt, a tartalomjegyzékben egy „a” névelő is becsúszott...), ám a szövegben is több változás található. Az új változat kétségtelenül sikerültebbnek mondható, szerkesztésében tudatosabb. Fontos újdonság, hogy itt megjelenik a „*haldokló Krisztus arca*” is, míg

ott csupán a „*kitagadott ember irtózatossága kacagó-zokogása hallatszik*”, s ez kissé terjengős. Az új változatban a „zokog”-féle változat szerencsésebb és tömörebb. Nála is, máshol is, mint ahogy más költőknél hasonlóképpen vannak ilyen szövegváltozatok, általában a tudatosabb szándék jeleként.

Itt-ott némi dekadens vonásokra is fölfigyelhetünk. *Csak a szégyened marad meg* című versében az elbizonytalanodás természetrajzát adja meg ilyen keserű részlettel, egyébként az önmegszólítás módján: „...*Tépett réteken bolyongsz / majd esztelel...*” Az „érzékeid zűrzavara” is igen szemléletesen jelzi ezt a különös lélekállapotot. Gyaníthatjuk, hogy a magánszféra és a közösségi létforma együtt húzódik meg a háttérben a kisebbségben élő ifjú költő tevékenységében. Egyéb önkritikus jeleket is találunk a kötetben. Az *Összhang* antológiában is közölt *Arra gondolt...* itt is olvasható változatlan formában, ám Bence Lajos továbbírta a témát az *Arra gondolt II.*-ben. A hétköznapi „buszos” jelenet egyfajta helyzetjelentés „*a költő ostobaságáról és butaságáról*”... A „cselekmény”: „...*keze zsebembe nyúl / jó mélyen / ágyékom táján matat / valamit keres... / A pénzem a kabátomban van általában / most nem ott volt... // én azóta is találgatom, / mit is kereshetett*”. Rejtett utalások egy nem éppen lírai szöveggörnyezetben. Vagy a fiatal ember zavarodottsága? A helyzet persze nem annyira bonyolult, hiszen valószínű, hogy a „*gyanús kinézésű szürke nő*” nem az erotikát kereste ama bizonyos zsebben...

...a magánszféra és a közösségi létforma együtt húzódik meg a háttérben a kisebbségben élő ifjú költő tevékenységében.

A tisztánlátás vágya a *Váza és hamutartó* című ciklus élére helyezett *Guillevic-mottó*ban fogalmazódik meg: „*Tisztában kéne látni, / hogy úgy lássuk a dolgokat, / Ahogy ők látják egymást.*” (Egyébként a francia költőhöz – tudomásom szerint – nem fűzték közeli szálak Bencét.) S a tisztánlátás vágya helyenként objektivitásra törekvő lírai versbeszédben realizálódik. Pl. az *Idegen anyagokban*. A tárgyyszerű közlések közé beékelődik két zárójeles részlet, s ezekben érződik a szubjektivitás. Egy ezt igazoló néhány sor: „...*A mozdulatoknak nincs / folyamatossága. / (Ilyenkor legszívesebben megölnél / még egy embert.)...*” Áttételesebben arról is szólhatnak az ilyen közlések, hogy a rideg világban élő ember miképpen próbálja egyéniségét megőrizni. Az elidegenedett világban azt hogyan tudja legyőzni.

S ami a versformát, a különféle hatások együttesét jelenti, ezzel kapcsolatban álljon itt néhány mondat egy interjúból. „...*Debrecenben, majd Budapesten azért ígyekeztek belém verni a versírás alapjait. A legtöbb szaktárs nem adott sokat erre, de én figyeltem, hisz tudtam: jól jön ez még nekem. A szabadvers azért mindent nem bír el, jó verses alapokra lehet csak komoly tartalmat építeni. Az egyetemi tapasztalatokat aztán az első önálló kötetemben... tudtam kamatoztatni...*” Hozzátehetjük, hogy valóban így van. Sikerült kamatoztatnia ezeket a tapasztalatokat, és mindezeket kiszínezték kétségtelenül meglevő tehetségének elemei.

Persze a fiatal költő életéhez a bohémság is hozzátartozik. Így lehet élettepe például a *kocsmá*. (*Sótartó, Váza és hamutartó*) Ez utóbbi, némileg különböző címmel és teljesen más szöveggel az *Összhang* antológiában is olvasható, ott a 78-as év számmal. Itt is megtaláljuk, némileg különböző tördeléssel.

Végül is két versről van szó, és így kissé zavaró a majdnem azonos cím. Kétségtelenül az önálló kötetben levő szöveg a jobb, az autentikusabb: „*Kocsma. / Alkohol mámore / röppen át rajtam. // Két vendég érkezik: / a férfi virágot rendel / a nő hamut.*” Az effajta, groteszkbe hajló megszólalások is jellemzik a pályán induló Bence Lajos hangját.

S ha ismét a pálya elejéről esett szó, azért az is az igazsághoz tartozik, hogy eléggé gyér volt a szakmai fogadtatás, csak néhány recenzió jelent meg az első önálló kötetéről. Igaz, hogy később, a már többször idézett *Vetéssőhaj* vagy éppen az ugyancsak már emlegetett *Péntek Imre-vázlat* érintette a *Szíves Szívtelen* is, de összességében elmondhatjuk, hogy a kritika nem kényeztetette el a fiatal Bence Lajost. Ma már egyértelműen úgy láthatjuk, hogy többet érdemelt volna. És igazat adhatunk Szemes Péternek, aki szerint: „*Bence Lajos induló kötete nemcsak a pályakezdés, a lokális irodalom erősödése, fejlődése szempontjából is fontos könyv-tett. A még nem túl bőséges helyi irodalmi örökséget jól ismerő, a vajdasági avantgárd hatástól megérintett, ám a klaszszikus és kortárs anyaországi minták közt is biztosan eligazodó fiatal költő tiszta hangja csendül meg a Szíves Szívtelenben...*”

A fenti sorok dicsérő hangját több vers is alátámasztja. Ezek közé tartoznak a *Töredékek* cím alá sorolt miniatűrök is. Ilyen összeállítás van az *Összhang* antológiában is tőle, azonban itt más változatokat találunk. Az önálló kötetben ez a sor így zárul, mintegy a lírai útkeresése bizonyítékaként: „*verset akar-tatok / hát íme: / vegyétek // a hosszú folyosó / végén kijárat / ÉN erre megyek, / ÉN arra...*” Úgy is mondhatnánk, hogy ekkor még nincs tisztában azzal, hogy merre felé vezet majd az útja.

Több szövegrészletben vall a költői sorsról, van úgy, hogy annak elátkozottságáról, egészen a keresztrefeszítésig...

S a kötetcímmel azonos című ciklusban egyre inkább kibontakozik hangja és tehetsége. Természetes az is, hogy a társ-keresés és a szerelem is megérinti akkoriban, és érett művekkel írja tovább életművét. „*Kalászt érlelő időben*” él, lelkének fényét mutatja föl. (*Mérgem, ha megmutatnám*) Szép versben örökíti meg anyját: *Kettesben az öröklétben*. Ezzel kapcsolatban idézzük Péntek Imrét: „*...mégsem valami feloldhatatlan tragikumba torkollik..., hanem váratlanul az idill, a bukolikus hang oldja a feszültséget...*” Gyönyörűen bontja ki anya és gyermeke viszonyát: „*Néha ál-momban / ha emlékek nem bántanak, / anyám hasában ringatózom: / kettesben az öröklétben...*” Az egyes ember és az öröklét kapcsolódása már az anyaméhben megteremtődik, és erre épül rá a létezés. Az egyes emberé épp úgy, mint az egész emberiségé. A költő itt úgy ragadja meg az egyedit, hogy az szinte a végtelenig tágítható. A magzatát óvó mozzanat is jelen van, mint ahogy a jövő rejtélye is: „*...És tudtad te is / acélt hordasz, / s ha megszülsz, benne valami / meghasad: / éjszakáid azóta világosak...*”

Az anyához fűződő kapcsolatról egyébként a költő hatvanadik születésnapjára írott köszöntőjében többek között ezt írta Göncz László: „*...Teréz nagyon hálás Lajosnak és a családjának, hogy mindig szívesen segítik őt, bármilyen gondja adódik... Lajos ma is ellátja a »beszerző« szerepét, a boltból ő hoz édesanyjának rendszeresen minden szükséges portékát, élelmiszert. Neki, ahogy fogalmazott, még egy »Vegetát«, azaz ételízesítőt sem kellett hazavinni, azt mindig a fia végezte el...*”

Az ilyen költemények igazolják, hogy Bence Lajos korai hangja igen sokszínű, tematikája gazdag, versbeszéde érett. S mint ahogy az anyaversben, másutt is „ostromolja” az örökévalóságot. Igaz, hogy van, ahol mindez a kétkedéssel vagy éppen a kedves hiányával párosul. Közben „*...a virágok is meg-érzik / jöttöd hiányát.*” (Vers az örökévalóságból) Közvetve azt is sejteti, hogy az örökléthez, a transzcendens magaslatokhoz leginkább a szerelem vihete legközelebb az embert. Jelen esetben a szerelmes versek segítségével.

Ezek közé tartozik a *Nyárvégi szerelem* is. Puritán nyelvezetével, a társ megelégedésének örömeivel, ugyanakkor a hiány fájdalma itt is megjelenik a „*Hangod széjjeltépi / interurbán telefonok*”-féle közlés tanúsága szerint. A hétköznapi elemek („*annyi dolgom van*”) jelzései meg is óvják a verset a túlhevüléstől, ugyanakkor az érzelmek ambivalenciától mentesek, és a vallomás sem marad el, igaz, kissé visszafogottan.

Ide sorolhatjuk egy különleges vállalkozását, a *Tenger* című, hét rövid versből álló ciklusát is. A címbe emelt földrajzi táj ősidők óta kedvenc tárgya az irodalomnak és más művészeti ágaknak is. Hol a háborgó, hogy a békés végtelenséget árasztó tenger. Lehet egy forradalom jelképe is (pl. Petőfi Sándornál a „föltámadott”), de lehet a szabadság és a végtelenség megfelelője is. Bence Lajos versciklusa viszont így kezdődik: „*aki látott már aludni / asszonyt puha mellekkel / az tudja csak milyen a / tenger...*” Merész kapcsolat vagy asszociáció ez itt, a hatalmas víz és a női test összekapcsolódásával. Egyben ezáltal megjelenik a szerelem és (ha kimondatlanul is) a szexus embert kiteljesítő volta. A lelki-szellemi-testi harmónia végtelensége.

Az egész ciklusról ezt írja Szemes Péter: „*...A tenger jelképi-ségének talán csak Utassyéhoz fogható gazdagsága bomlik ki a kapcsolódó mikrociklus hét darabjából...*”

Az irodalomtörténész emlegeti a nagy víz nyugodtságát, a gyűlölet és a szerelem apályát, dagályát vagy éppen az egybeolvadást. S végül a hazává és otthonná válást, az életadó és befogadó szülőföldet. Tegyük hozzá, hogy ez a jelképiség különösen alkalmas arra, hogy a legmeghittebb és ugyanakkor leghatalmasabb emberi kapcsolat és érzés összetettségét fölmutassa, ezeket igazán érzékletessé tegye. S közben megjelenik nagy hajóként a szerelem, sőt: „*álmaim katedrálisa!*” Szépen tárja elénk a férfi-nő kapcsolat elemeit, a testiség csodáját, valamint végül az egyetemességbe olvadás mozzanatát.

Több szövegrészletben vall a költői sorsról, van úgy, hogy annak elátkozottságáról, egészen a keresztrefeszítésig, a „*látva lássunk*” és a „*látva lássatok*” vágyáig. (Ars poetica) Hiszen Bence Lajos már a „felröppenés” idején tisztában van a költő vállalkozásának kockázataival, a sors viszontagságaival. Mindezeket látatja akkor is, ha másokról szól és elmélkedik, akkor meg különösképpen, amikor saját lehetőségeivel számol. Hitel és felelősen.

S amit Gyurácz Ferenc jóval később írt, vonatkozhat már az első önálló kötet megjelenésének idejére is. „*...Lírájának, lírai énjének karaktere és kötöttsége tipikusan korszerű és magyar: a világba vetett s egyre inkább magára maradó modern-posztmodern személyiség gondjai ugyanúgy lecsapódnak verseiben, mint a nemzeti-nemzetiségi közösség helyzetéről fölvetett, gyakran csak egy-egy jellemző vonást vagy észrevételt rögzítő lételetek...*”

Részletek egy készülő kismonográfiából.

Czipott Görgy versei

Gyökérsáv

anyám kitolt.
mennyet fényes olló
testemtől elmetélte.
értettem én, halott vagyok.
hiába zúgták szívemben ősök:
azértis, azértse!

már..., mert egészem
széthullni érzem,
tudom, törvény igazgat
pontos csillagrend szerint.
ölnyi végtelenből menedéket
ki elvetélt se kaphat,
hisz volt,
számtalanszor és megint.

anyám kitolt.
vanni ő sem maradt.

nincsnek íze számban.
ég fölött vagy föld alatt
szívével leszek hazátlan.

Túlexponált

hősugárzóra gyásszászáradt
kettébevágott zsömlé.
asztalnál ül
kezei piroskockás
viaszosvászon terítővel babrálnak
előtte zöld mázasbögrében
tizenhét éve kihűlt tea.
pedig már semmi nincs ott.
idegen lakásban ismeretlenek.
nem látja
csak engem lát ajtón keresztül
s én látom visszafordulva.
nincs egyőnk se.

aréna útról hallatszik
vakolatbafagyott cián villamossikoly
áprilisi lánctalpak alól kövér csikorgás

de ablakpárkányra
azért még néha-néha leszáll
engedélyes gerle ivadéka.

hosszan nézi
asztalnál ül
kezei csillagsziporkás
orionkód terítővel babrálnak.

.rozsdás szögek záporoznak
.halott zuhanyrózsában föltámadás
.naptárlap serceg zárlatosan

(azonosan)

olyan egyszerűvé válik
kinn és benn minden
ha már tűhegynyi vagy
elme hurkol önmagába zár
így lesz tévút kétség és határ
hisz nemlenni is lét tiszta rendje
s mi teremtett sosem teremt
.pusztítóé csak hatalom
övé gonoszság és félelem
s mind világhosszig akad
démonnak démon torkára kés

olyan
kicsiny
vagyok
gőgös és kevés

Hidegtű

én nem mondom
ne féljetek
ama négy ló
időt abrakol
s fölgyúlni viszket
minden akol

én nem mondom
legyetek jók ha tudtok
kimarjult égcsigolyák
bűnöket gyúrnek
s istenmímeket
dúchodnak úrnek

én nem kérem
ezt cselekedjétek
semmiteljes eddig
reámreszket
s lánybőrű kenyérre
karckodok keresztet

VARGA DOMOKOS GYÖRGY

A lélek nyomában

(ötödik rész)

Kitérő: Bűnüldözők bünszövetsége

Ha egy kisgyerek kikukucskál egy fa mögül, eszünk ágában sincs arra gondolni, hogy az általunk megpillantott fej csak önmagában létezik, s ne tartozna hozzá egy neki megfelelő test. Elménk azonnal hozzá is társítja, igaz, csak körvonalakban. De nem hagyja torzóban a képet, hanem önkéntelenül kiegészíti a saját tapasztalatai, korábról elraktározott információi alapján.

A bennünk leülepedett (rögzült) valóságnak (azaz belső, személyes valóságképnek) döntő jelentősége van az észlelt külső (egyetemes) valóság értelmezésében. Ha nem így volna, akkor életünk minden új pillanatában új képet kellene készítenünk e pillanat valóságáról, és ehhez kellene azonmód az értékítéleteinket és cselekedeteinket igazítani. Nem kétséges, tüstént megzavarodnánk.

E fenyegető eshetőség ellen elménk nagyon ügyesen védekezik: nem végzi el az örökösen változó külső valóság hűséges leképezését és rögzítését, hanem mindig csak kiragad belőle néhány lényegesnek tűnő részletet (információt), ezek alapján (ezek segítségével) saját magából előhívja az idők során benne már rögzült képeket, s ezekhez illeszti az újdonságokat. Ennek köszönhető, hogy amikor járkálunk az utcán, és tekintetünk végigszalad az épületek homlokzatán, a fejünkben megjelenő kép nem fog sem „járálni” (vagyis hol emelkedni, hol süllyedni), sem szaladni. Ha azonban egy webkamerát illesztünk a fejünkre, s járkálás közben vele vesszük fel ugyanazt a látványt, visszanézve meglepődhetünk, mennyire kellemetlenül ugrádozik a kép. A kamera ugyanis a való valóságot (a valódi történést) veszi fel, s nem azt, amit a mi „hiszékeny”, önkéntelenül is „hamisító”, felettébb kényelmes és gazdaságos (energiatakarékos) elménk.

Elménknek – tudattalan tudatunknak – éppen ezt a bölcs és gazdaságos hiszékenységet használják ki a bűvészek, illuzionisták, például azok, akik a szemünk láttára fűrészelnék ketté egy bájos hölgyet. Mivel az emberi testet rendszerint úgy látjuk, hogy a törzs egyik végén a fej, a másik végén a hozzá tartozó láb ékeskedik, ezért ha ebben az elrendezésben látunk egy kifestett testet, önkéntelenül is azt feltételezzük, hogy mindkét testrésznek – fejnek és lábnak – ugyanaz a gazdája. S ezért aztán igencsak elakad a lélegzetünk, amikor a bűvész nekilát deréktájon „kettéfűrészelni” bájos segédjét. S ez az ijedtségünk egészen addig tart, amíg meg nem világosodunk, vagyis el nem árulják nekünk a trükk nyitját: összetartozónak látszó fejnek és lábnak két gazdája is lehet, ha a látható fejhez tartozó lábat, és a látható lábhoz tartozó fejet elrejtik a bűvészasztalban. Innentől kezdve mi már minden ilyen fűrészelés mutatványánál két hölgyet fogunk látni

(vagyis odaképzelné), elménk ugyanis a lényegbevágó, új információ birtokában lecseréli a hamisnak bizonyult belső képet a külső valóság valóságos (igaz) képére.

Ez a lecserélés azonban emberi fajunknál egyáltalán nem egy magától értetődő, természetes folyamat. Egyszerre jellemző ránk, hogy egyfelől folyamatosan törekszünk az egyetemes valóság megismerésére és megértésére, vagyis egy helyes (igaz, valós, működőképes) belső valóságkép kialakítására; másfelől viszont szüntelenül rákényszerülünk arra, hogy helytelen (hamis, hazug, torz) valóságképeket fogadjunk be, illetőleg ilyeneket őrizzünk magunkban a legvégsőkig.

Gondoljunk csak azokra a rendőrnnyomozókra, ügyészekre, bírakra, sőt – egyes államokban – esküdtekre, akik cáfolhatatlan bizonyítékok nélkül is halálba küldtek (s amíg csak létezik halálbüntetés, halálba küldenek) ártatlan embereket. Egyfelől hivatásuknál fogva az igazság kiderítésére és érvényesítésére, a bűnüldözésre és igazságszolgáltatásra esküdtek, másfelől pedig – egy megalapozatlan halálos ítélettel – a leg súlyosabb emberellenes büntényt követik el, lényegében bünszövetségben. S mindezt úgy, hogy a legtöbb esetben – legalábbis amíg el nem érkezik az igazság pillanata – meg vannak győződve a maguk igazáról.

Francisco Goya rajza

Néhány adalék ahhoz, hogyan is lehetséges ez.

– Kutatások igazolják, hogy a nekünk rokonszenves embereknek inkább elhisszük az állítását, a nekünk ellenszenveseknek inkább nem. Tehát nem az igazságtartalom (a valóság) az elsődleges, hanem az, hogy ki mondja. Ha a gyanúsított vagy vádlott kinézete, viselkedése nem elég megnyerő (bizalomgerjesztő) a bűnüldözőinknek, akkor a mellette szóló érveket önkéntelenül elhessegetik maguktól (háttérbe szorítják őket), az ellene szólókhoz pedig ragaszkodnak (újra és újra előtérbe tolják). Az ösztönös ÉN nem tűnik el, nem veszíti el szerepét a tudatos ÉN megjelenésével.

– Kísérletek igazolják, hogy nyilvánvaló valótlanúságot is hajlamosak vagyunk elfogadni, ha elegendően sokan és kellően határozottan állnak ki mellette. Egyetemisták, akiket három egyenes vonal összehasonlítására kértek fel, képesek voltak a hosszabbik vonalat rövidebbnek látni, ha a kísérletbe bevont társaik e mellett kardoskodtak. Félve a kirekesztéstől, mások kedvezőtlen ítéletétől, nem szívesen helyezkedünk szembe mások véleményével.

...személyes boldogulásunk múlhat azon,
milyen ítéletet alkot rólunk
szűkebb és tágabb környezetünk.

Ha már a rendőrnnyomozók határozottan kiálltak az ártatlanul meggyanúsított személy bűnös volta mellett, onnantól kezdve az ügyész és a bíró is ebből az alapállásból indul ki. Minél több bűnüldöző hangoztatja „szent meggyőződéssel”, hogy a kiszemelt egyén „bűnös”, annál kisebb lesz az esélye, hogy ellenvélemények hangozzanak el, s annál több annak, hogy újabb „szent meggyőződésű” bűnüldöző csatlakozzon hozzájuk. A tudatos ÉN (tudatos tudat) kialakulása nem szünteti meg az ösztönös igazodást a falka (a horda) vezérének, hangadóinak vagy többségének álláspontjához.

– Nem egyedül élünk a világban, ezért személyes boldogulásunk múlhat azon, milyen ítéletet alkot rólunk szűkebb és tágabb környezetünk. Hogy milyen hatalmas jelentősége van életünkben (boldogulásunkban) a közösségi létnek, egyéni tapasztalatainkon túl széles körű kutatások is bizonyítják.

Az emberi boldogság forrásainak kutatói több száz ember életútját végigkövetve állapították meg, hogy azok az emberek, akik valamilyen közösségben élnek, az átlagosnál jóval hosszabb és egészségesebb életre számíthatnak.

Patkánykísérletekkel azt bizonyították, hogy a kedvező társas élmény a drogfüggőség csökkentésének leghatékonyabb orvossága (vagyis a drogfogyasztás legkiválóbb ellenszere). Amikor társaiktól elkülönített és különféle kábítószerre rákapartott patkányokat a későbbiek során egy olyan „Patkány Vidámpark”-ba tereltek, ahol alkalmuk nyílt a között választani, hogy beszállnak a közös játékba vagy a továbbra is odakészített drogokkal bódítják magukat, kivétel nélkül mindegyikük a közös programot, a társas élményt választotta.

Ezért vallják egyes pszichiáterek – addiktológusok –, hogy „a drog helyett nincs semmi, a drog van valami helyett”. Tehát ha sikerül azt az úrt kitölteni (azt a nyomasztó hiányérzetet megszüntetni), amely az ösztönös ÉN drogfüggőséghez vezetett, csak akkor remélhető, hogy a szenvedélybeteg abbahagyja a tudatmódosító szer fogyasztását.

Az emberi lény ösztönösen is arra törekszik, hogy elkerülje az ilyen kiábrándító űröket: ezért igazodik közössége elvárásaihoz, amennyire csak ÉN-je engedi, akár az igazság (hiteles külső valóság) feladása árán is.

– Közfelháborodást kiváltó bűnügyeknél a társadalom (az érintett közösség) különösen nagy figyelmet szentel annak, hogy a bűnüldözők vajon sikeresen végzik-e munkájukat, nem kell-e félni újabb büntény (pl. gyilkosság) bekövetkezésétől. Ha a bűnüldözők gyorsan és sikeresen járnak el, szűkebb és tágabb környezetük szemében is számottevően megnő az elismertségük, még a híradásokba is bekerülnek. Egy csapásra menők, sztárok lesznek. Ez pedig magával hozza a önbecsülésük, elégedettség- és boldogságérzetük határozott növekedését. Ha azonban a köz erőteljes elvárása, nyomása ellenére sem jutnak megnyugtató eredményre, akkor e bűnüldözők közmegejtélése rohamosan romlik, egyre többször kénytelenek igaztalan, méltatlan vádaskodásokkal szembesülni („felelőtlenek”, „léhűtők”, „ostobák” stb.). Nincs az az emberi lény, aki ilyen helyzetben ne igyekezne e külső nyomás alól és a belső szorításából valahogy kikeveredni, kiszabadulni. Tehát vagy megpróbál még többet tenni az igazi bűnös kézre kerítéséért, mielőbbi elítéléséért, vagy ha ez nem megy, belefog egy erőteljes valóságghamisításba.

– Ám ha emígy cselekszünk – vagyis nekilátunk az erőteljes valóságghamisításnak –, azonnal színre lép egy olyan mély, ösztönös emberi vonásunk, amely minden másnál hatásosabban képes szakadékat képezni külső és belső valóság között. Ez pedig az önigazolás.

Belső szentháromságunk elképesztő hadműveletekre képes avégett, hogy igazolja az ÉN igazát. Nemcsak a külvilág elől, hanem saját maga elől is képes elrejtetni a tényeket. Minél mélyebbre süllyed az önbecsapásban és a valóságghamisításban, annál nagyobb szellemi és fizikai energiákat mozgósít a tények elfedése érdekében, nehogy vereséget szenvedjen: vagyis nehogy elveszítse a mások elismerését és a saját önbecsülését. Mivel saját maga elől nehezebb elrejtetni a tényeket, ezért inkább kificamítja, feje tetejére állítja az igazságot. A vele szemben kinyilvánított követelménynek, a társadalom iránti felelősségteljes magatartásnak úgy igyekszik megfelelni, hogy arra a felismerésre jut: „Most mindennél fontosabb a társadalmi béke, a köznyugalom helyreállítása! Mit számít ehhez képest, hogy a gyanúsított (vádlott) netán csakugyan ártatlan?!”

Hogy milyen messzire képes eljutni egy egész csapat bűnüldöző az efféle önigazolásban és valóságghamisításban, megtörtént esetek sora igazolja. S hogy mindegyiknél valóban justizmord (azaz végzetes bírói, bűnüldözői tévedés, értsd: az igazság halála) következett be, az utólag elvégzett DNS-vizsgálatok ma már egyértelműen bizonyítják.

– Az egyik bűnügyben egy idős apácát gyilkoltak és erőszakoltak meg. Ez már önmagában elegendő volt a közfelháborodáshoz, a társadalmi nyomás létrejöttéhez. Egy olyan 17 éves fiút gyanúsítottak meg, aki bevallotta, hogy két nappal azelőtt csakugyan járt a helyszínen, egy kést is magához vett, hogy kifeszítsen egy fiókot, evégett az ágyat is elhúzta, ezért maradhattak ott az ujjlenyomatai, ámde – állította rendíthetetlenül – nem találkozott senkivel, és nem ölt meg senkit. Igaz, nem épp a bűncselekmény idején, de szemtanúk is látták őt kerékpárral a helyszín felé haladni.

Szögezzük le: nem egy mindennapi bűnüldözőnek kellene lennie, aki ilyen nyilvánvalóan bűnöző alkatú gyanúsított

esetén, ilyen tárgyi bizonyítékok és tanúvallomások birtokában, ilyen közfelháborodás és társadalmi nyomás közepette sem seprí félre a terhelt vallomását, a cáfoló bizonyítékokat és ellenérveket, s nem dönti el végérvényesen magában, hogy márpedig – ha törik, ha szakad – ez a fickó a gyilkos. A legkisebb nyomozótól a legmagasabb bírákig mindenki számára túlságosan kecsegtető az az elismerés, amelyet „sikeres” munkájuk, a következetes és hatékony „bűnüldözés” és „igazságszolgáltatás” nyomán a társadalom egészétől bezsebelhetnek. Másfelől pedig túlságosan riasztó, fenyegető, amit a közvéleménytől és saját feletteseiktől kapnának a „felesleges időhúzásért” és „kukacoskodásért”.

Jószérivel csak egy nagyon keményen fejbe kólintó tény napvilágra kerülése volt képes a képzelt valóságból a való valóságba visszatéríteni a társadalom egészét. Még hozzá azt követően, hogy ugyanabban a kolostorban meggyilkoltak még egy időse apácát, s elkapták ennek tettesét. Logikus lett volna őt megvádolni a másik bünténnyel is, ám akkor már az öngazolás járta a maga útját. Csak amikor évtizedekkel később a DNS-vizsgálatokat felvették a bűnüldözés fegyvertárába, akkor jöhetett el az igazság pillanata, s derülhetett ki hajdan kivégzett embertársunk bűnügyibeli ártatlansága...

Lássuk be tehát: a tudatos ÉN lelki szintjén még olyan végletesen súlyos esetekben is hajlamosak vagyunk lemondani az igazságról, ennek fáradságos kiderítéséről, a hozzá való feltétlen ragaszkodásról, amikor élet és halál múlik ezen. Sőt, milliók, százmilliók élete vagy halála. A szellem nyomába eredve majd megfigyelhetjük, hogy tudatos ÉN-ünk nemcsak csodáltnivalóan nagyszerű alkotásokra, teremtésekre képes, hanem olyan elképesztően értelmetlen és elborzasztó cselekedetekre is, mint amilyen egy tömeggyilkosság vagy népirtás.

A tudatos ÉN és a hozzá tartozó lélekszint kialakításával, a szellemnek az ösztönös énré való rázabardításával Isten megtapasztalhatta, milyen szédítő magasságokba és milyen nyomasztó mélységekbe juthat legfőbb, legértelmesebb teremtménye, az ember.

Ezen a lelki és szellemi szinten az emberiség már fogalmat nyerhet a világegyetemről, a Teremtő alkotásáról. De lehetünk-e méltó lelki, szellemi társai teremtőnknek?

Részlet Varga Domokos György: Isten logikája – Az Élet logikája című kettőskönyvéből. Következik: A lélek nyomában (VI.)

S. Horváth Ildikó festménye

„S. Horváth Ildikó egyedi alkotói világának egyik fő sajátossága, hogy azon belül más karakterű univerzumok sokaságát képes ábrázolni. Egy hivatott táncos eleganciájával mozdul témától témáig, miközben mindig önmaga marad. Amire rálel, ami foglalkoztatja, azt elképesztő könnyedséggel, egyben okos érzékenységgel mutatja meg. Legyen szó absztraktabb vagy figuratív reflexióiról. Mindenesetre még az élet létkérdéseket karcoló mozzanatait is így kínálja a közönség elé. Alkotásai a kérgesebb karakterű szemlélőjét is ellenállhatatlanul meglágyítják. És e lágyulás közben óhatatlanul mozdulnak el a fejekben a gondolatok felesleges korlátai.”

SZTANKAY ÁDÁM

Kerék Imre

Felföldi Mary

Átirat Burns versére

Dús adományait az élet
sokszor fukar kezekkel méri,
de lehet-e gyönyörűség szebb,
mint hogy kincsemül nyújtott téged,
te szép felföldi Mary?

Hosszú, búzaszöke sörényed
Éva ősanányánkat idézi,
Viadalra hív ölelésed.
S csókjaink véget sosem érnek,
te szép felföldi Mary.

Hányszor töltöttünk boldog éjet,
nem únva csillagokat nézni?
(szemedben egész égbolt fénylett)
S hány legény kívánt kedvesének,
te szép felföldi Mary?

Magad mégis nekem ígérted,
sóvárgó földi vágyam égi
lángra lobbantottad. Teérted
érdemes volt születni, élni,
te szép felföldi Mary.

Javakban tobzódjon, kit éltet
a pénz rabsága. Aki férfi,
nem hajlik nagyurak kegyének,
csöndes örömmel beéri:
mint Véled én, tündéri Mary.

Orosz István

Tárgyak

Egy panzió volt, azt hiszem,
az ajtó nyitva van:
egy ágy, egy szekrény, nem tudom,
mind oly haszontalan.

Az ágyon pokróc, párna és
az ágy mellett a szék.
A széken könyv, a könyvben egy
félíg megírt levél.

Az asztalon tányér van és
a tányérban leves;
egy arcot tükröz, azt hiszem,
de már nem érdekes.

Simek Valéria versei

Rőzsét hordó öregasszony

Nagyanyámnak a nyár mindig batyut
kötött görnyedő hátának réklíjére.
Egy-egy száraz fadarabnak úgy örült,
mint más egy elejtett szarvasagancsnak.
A lombok árnyéka közt pihenő
fénytócsák tükrei megcsillantak kendője
hátrakötött, feketepöttyös csücskein,
s arany színükben fürdették arcát.
Mezítelen lába szavakat írt
az utak por- várainak rejtekébe,
melyeket eltiportak a kocsik kerekei,
s ráhullott sok elveszett kalászféj.
Partokon, utak szélén ha pihent,
leejtette hátáról a nehéz batyut,
arcát törölgetve fáradt nagy kezével
a fadarabok agancsaiban gyönyörködött.

Lehullt levélen

Mintha a mennyezet tartóoszlopa
lennél. Két tenyérrel tartod biztosnak
hitt boltozatát jövődnék. Minden
átka, törmeléke szemedbe hull.
Visszanézel, építkezel a múlt
kövein. Lehalkított híreknél
borzongsz, mint osztozkodik
egy ország fiain. Az éjszakába
menekül a rémült alkonyat.
Vércsepp ringatózik lehullt
levélen. Hajnali remegéssel
bombázod szét ereidben
a bizonytalanság szétfolyó
leheletét.
Égő félelem virágzik
zárt ajkad között.

Az euró kudarca

Matolcsy György új könyvéről

„A gazdaságpolitika alakításában eltöltött évtizedek után megerősíthetem, hogy egy sikeres gazdasági modell biztosításához nemcsak a nemzet belső erőforrásainak, karakterének feltárására van szükség, hanem a külső környezet értékelésére is” – vallja a könyv szerzője, Matolcsy György, a Magyar Nemzeti Bank elnöke. Ehhez a „térképalkotási munkához” nyújt szakértő támogatást az őszi, nemzetközi bemutató után most magyar nyelven is megjelent *Amerikai Birodalom vs. Európai Álom* című kötete, amelyhez Orbán Viktor miniszterelnök írt előszót.

Matolcsy György műve a hagyományostól eltérő megközelítéssel és széles történelmi perspektívában elemzi az Amerikai Birodalmat, a fennálló világrendet, a világpolitika kulcszereplőinek motivációit és kapcsolatrendszerét. Olyan fontos és aktuális kérdésekre keresi a választ, mint hogy milyen út vezet a globális jólét felé, vagy hogy Magyarországnak milyen jellegű XXI. századi nemzeti jövőképre van szüksége.

A korunkat meghatározó számtalan folyamat közül Matolcsy György az Egyesült Államok dominanciáját tartja a legjelentősebbnek. Vizsgálja azt is, hogy Európa hogyan próbálta ezt az euró bevezetésével ellensúlyozni, azaz hogyan indított egy színpad mögött játszó, monetáris eszközökkel vívott, modern háborút az USA ellen. Az „európai álom e dédelgetett vízióját” azonban a gazdasági válság és az USA válaszcspásai gyorsan szertefoszlatták. Az euró nehézségei arra is rámutattak, hogy a megfelelő integrációs szintet nélkülöző európai közösség a kívánatosnál sokkal gyengébb pilléreken áll.

A szerző a formálódó, új világrend egyértelmű jeleként értékeli Ázsia felemelkedésének és Európa lemaradásának egyre több dimenzióban tetten érhető jeleit. „Az európai nemzeteknek minden lehetőségük rendelkezésre állna, hogy meghatározóbb szerepet töltsenek be a világban, ám ez csak úgy lehetséges, ha a birodalmi törekvések lekerülnek a döntéshozók napirendjéről, és ismételten a nemzetek megerősítése kerül előtérbe” – hangsúlyozza.

Matolcsy György szerint ha Magyarország mind egyéni, mind nemzeti szinten megérti a globális folyamatokat, és új, a keleti bölcsességet a nyugati nyitottsággal ötvöző, sikeres stratégiát dolgoz ki, akkor a változó világrend egyik nagy nyertese lehet. Kihasnálva azt, hogy napjainkban hazánk a kontinens egyik legizgalmasabb, gondolatébresztő alkotóműhelye, kiemelkedően fontos, hogy Magyarország is hozzájáruljon az Európai Unió és az euró megreformálásáról szóló gondolkodáshoz.

Matolcsy György 2013 óta a Magyar Nemzeti Bank elnöke, továbbá a Költségvetési Tanács tagja. Ezt megelőzően, 2010 és 2013 között nemzetgazdasági miniszter, 2000 és 2002 között pedig gazdasági miniszter volt. 1995 és 2000 között a Privatizációs Kutatóintézet, majd 2002 és 2010 között az eb-

ből alakult Növekedési Intézet igazgatói tisztségét töltötte be. 1991 és 1993 között a magyar kormány képviselőjeként a londoni székhelyű Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank (EBRD) igazgatótanácsában dolgozott. 1990-ben a Miniszterelnöki Hivatal politikai államtitkára, Antall József miniszterelnök személyes gazdasági tanácsadója, a Gazdaságpolitikai Titkárság vezetője és a Gazdasági Kabinet titkára volt. Karrierjét a Pénzügyminisztériumban kezdte 1978-ban, 1985-ben pedig a Pénzügykutató Intézethez csatlakozott tudományos kutatóként.

Az *Amerikai Birodalom vs. Európai Álom* című kötet, valamint a Pallas Athéné Könyvkiadó (PABooks) korábban megjelent kiadványai megvásárolhatók a PABooks webáruházában, a www.pallasathenekiado.hu oldalon.

A kiadó kiemelt figyelmet fordít a közösségépítésre is. Facebook-oldalán (www.facebook.com/PallasAtheneKiado) és podcastcsatornáján (elérhető a Spotify- és az iTunes-platformokon) az érdeklődők további hasznos, érdekes információkat találhatnak a megjelenő könyvekről és a hozzájuk kapcsolódó eseményekről.

Sz. Tóth Gyula Lélektár

Legeza Ilona. Sokak számára ismerős név, könyvismertetései, rézüméi olvashatók az interneten (*Magyar Elektronikus Könyvtár, MEK*). Hatalmas mennyiségű anyag a magyar- és a világirodalomból. Pontos, szakszerű tájékoztatók, rövid, értő összefoglalók, értékes olvasmányok felé orientálnak, és hasznosan informálnak egy-egy anyag feldolgozása során. Francia témákat keresve bukkantam rá 2008-ban. Honlapot is működtetett, de a technikai egyszerűség kedvéért ímélen váltottunk néhány levelet. Én kerestem meg, hamarosan barátságosan, részletesen válaszolt. Magyar-könyvtár szakon végzett, a diploma megszerzése után esztétika szakra jelentkezett, de már az államvizsgára nem ment el, mert közben elveszítette a látását. A szakdolgozata csak félig volt készen, abban az időben még nem volt „beszélő számítógép”, küzdelmes lett volna megírni azt. („Tíz ujjal gépelni sem tudtam.”) Elég hamar „kigyöt-rődött a kútból”, de az akkori technikai feltételek mellett mégsem látta sok értelmét a szakdolgozat megírásának. Elsőként a Braille-írás-olvasást tanulta meg, hogy feljegyzéseket készíthessen, és vissza is tudja olvasni azt. A *Vakok Szövetsége Hangozkönyvtárának* teljes állományát kikölcsönözve könyvajánlókat írt a sorstársainak a szövetség Braille- ill. „öregbetűs” kiadványaiban. A lényeg az volt, hogy tudott könyveket ajánlani, csak egy kicsit másként. Így az olvasás gyönyörűségéről sem kellett lemondania. „*Jó volt becsapni magam azzal, hogy továbbra is megmaradhatok könyvtárosnak*”.

1992-ben belépett a számítástechnika is az életükbe. Ezzel a vak ember évszázados álma valósulhatott meg: megnyílt a lehetőség arra, hogy a számítógép, a szkennerek és a képernyő-olvasó szoftver segítségével önállóan könyveket olvashasson, s ezzel befogadhatta a látó világban évezredek alatt felhalmozott tudományos és kulturális kincseket, a számítógép segítségével papíron vagy elektronikusan levelezzen, az érdeklődésének és napi igényeinek megfelelő naprakész információkhoz jusson. Büszkén hangsúlyozta, ha látna (napi 8–10 órai munka mellett), soha nem lett volna ideje ennyi könyvet elolvasni. Példaként megemlítette, van olyan programja is, amely „szövegfájlból tud mp3 formátumban könyveket készíteni”. Így olyan „lélekölő” házimunka közben is (mint pl. főzés, mosogatás, vasalás, takarítás stb.) tud könyveket „olvasni” (hallgatni, akár kazettán, CD lemezen, mp3 lejátszón, vagy ülve a gép előtt, s mindezt „rokkantnyugdíjként”). „*Anyagi hasznom nincs, de nem is ez a lényeg, tartalmasan telnek a napjaim*”.

Elújságotlaltam, hogy 1992 táján hallottam egész közelről az említett információs technikáról. Ugyanis akkoriban írtam a francia nyelvkönyvi sorozatom közép-haladó anyagát, Kocsis Éva volt a szerkesztő. Leánya, aki születése óta nem látott, akkor végzett a középiskolában és felvételre készült: a jogi egyetemen folytatta. Művelt, kedves teremtés, tőle hallottam, hogy mindent elolvas, ír, annak a programnak a segítségével, melyről Ilona is szólt. Csodálatos maga a szerkezet is, de hogy nekiállnak, és leküzdvé a nehézséget, ugyanakkor élve a lehetőséggel, jónéhányan hatalmas műveltségre tesznek szert.

Nagyobbra, mint sok látó ember. Azt is megírtam, hogy egy éve elvégeztem a siketek jelnyelvi tanfolyamát, részint szakmai érdeklődésből (jelhasználat, kommunikáció), másrészt a mentalitás, az attitűd megtapasztalása miatt. Bebizonyosodott, hogy sokszor a pedagógusok, amikor már elfáradnak, fásasztják a gyerekek, akkor semmit se tudnak azokról a gesztusokról, melyeket működtetni kell a nem halló embereknek. Szóval, olykor többet panaszkodik az ember, pedig még ki sem próbálta magát.

*Már régen nem szerepelni akarok,
hanem megalkotni magam
az út egy-egy fázisában.*

Karácsony előtt voltunk, boldog ünnepeket kívántunk egymásnak abban a reményben, hogy szakmai kapcsolatot nyithatunk. Legeza Ilona súlyos betegséggel vívott hosszú küzdelem után 2011. szeptember 9-én elhunyt. 61 éves volt. Zimányi Magdolna, számítástechnikus és matematikus, a magyar számítástechnika egyik úttörője szép nekrológját így zárja: „*Ilona egészen kivételes ember volt. Honlapján ezt írta magáról: »Vagyok, aki voltam; leszek, aki vagyok: kérésre tárult tenyér, adni kinyújtott kéz. (...) Már régen nem szerepelni akarok, hanem megalkotni magam az út egy-egy fázisában.«*”

Neve, munkái fennmaradnak, elérhetőek, segítően eligazítják azokat, akik irodalmi műveltségüket gyarapítani akarják. És átérezhetik, hogy „*a legszebb imádság, mégiscsak az igaz élet*”, írja Kódoböcz Gábor *Bozók Ferenc: Magyar költők Jézusa* című recenziójában az *Agria* 2020 tavaszi számában. Ennek nyomán is érvényes: Legeza Ilona életpéldája nyújthat számunkra „*felbecsülhetetlen értékű ösztönzést és bátorítást*”.

Búvópatak

Polgári, kulturális és társadalmi
havilap – www.buvopatak.hu

Alapító, főszerkesztő: CSERNÁK ÁRPÁD

Tervezőszerkesztő: CSERNÁK BÁLINT

Főmunkatárs: FARKAS JUDIT

Olvasószerkesztő: Szabó Pap Edit

Munkatársak: Lukáts János, Németh István Péter,

Ország László, Papp Árpád, Sarusi Mihály, Szutrély Péter

Nyomdai munkák: Pethő Kft, Kaposvár, Fő utca 57.

Felelős vezető: Pethő László

Sokszorosítás ideje: 2020. július, sorszáma: 7/2020

E-mail: posta@buvopatak.hu

ISSN 1588-9335

Kiadja: BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Kaposvár, Somssich P. u. 11–13. 1/12.

A kiadásért felelős: Csernák Árpád

A Búvópatak Alapítvány számlaszáma:

10918001-00000012-93920004 UniCredit Bank Hungary Zrt.

IBAN szám: HU62 – BIC (SWIFT kód): BACXHUHB

BÚVÓPATAK ALAPÍTVÁNY

Csernák Máté fotója

Kapható az újságárusoknál

A *Bűvópatakot* 2020-ban is keressék az újságárusoknál!
A lap éves előfizetési díja 5000 Ft. Megrendelhető
az impresszumban olvasható elérhetőségeink valamelyikén.

TÁMOGATÓINK

